

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav speciálněpedagogických studií



Diplomová práce
Bc. Barbora Valoušková

Významné sluchově postižené osobnosti v oblasti
výtvarného umění

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů.

V Olomouci 2020

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla velmi poděkovat svému vedoucímu práce doc. Mgr. Jiřímu Langerovi, Ph.D. za pomoc a vedení mé diplomové práce.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	DEFINOVÁNÍ SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ	7
2.1	Základní terminologie	7
2.2	Klasifikace sluchového postižení	7
2.2.1	Klasifikace podle velikosti sluchové ztráty	7
2.2.2	Klasifikace podle doby vzniku sluchové vady	9
2.2.3	Klasifikace podle místa poškození sluchového orgánu	10
3	KULTURA NESLYŠÍCÍCH	12
3.1	Příslušnost ke komunitě	12
3.2	Umění Neslyšících	13
3.2.1	Vyprávění	14
3.2.2	Humor	15
3.2.3	Divadlo	15
3.2.4	Tanec	16
3.2.5	Poezie a hudba	17
3.2.6	Televize a film	18
3.2.7	Vizuální umění	19
4	VÝTVARNÝ PROJEV NESLYŠÍCÍCH	22
5	NESLYŠÍCÍ UMĚLCI V HISTORICKÉM KONTEXTU	25
5.1	Vývoj do 19. století	25
5.2	Vývoj po Milánském kongresu a vliv orální metody	29
5.3	Umění postižených v moderní společnosti	31
6	NESLYŠÍCÍ UMĚLCI V ČESKÉM PROSTŘEDÍ	32
6.1	Kresba a malba	33
6.2	Grafika a počítačová grafika	44
6.3	Fotografie	49

7	AMERICKÉ PROSTŘEDÍ	54
7.1	Divadlo	55
7.2	Film	56
7.3	Vizuální umění	58
8	Závěr.....	69
	Literatura:	72
	Internetové zdroje:.....	75
	Obrazové zdroje:	83

1 ÚVOD

V českém prostředí se výtvarným uměním Neslyšících zabývá především Mgr. Bc. Pavla Novotná, Ph.D. V roce 2008 pod záštitou Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně publikovala svou magisterskou práci pod názvem Deaf Art – Výtvarné umění v kultuře Neslyšících. Vydala tak první publikaci v České republice, která se tímto fenoménem zabývá, a na ni navazuje v roce 2011 svou disertační prací na téma Proces získávání výtvarných zkušeností u Neslyšících výtvarných tvůrců. V té navazuje na poznatky z předešlé práce, zaměřuje se na konkrétní osobnosti a jejich tvorbu a jak už název napovídá, na získávání výtvarných zkušeností, a to ať v rodinném, školním, nebo mimoškolním prostředí.

V roce 2009 se také Mgr. Monika Božoňová ve své diplomové práci s názvem Výtvarná produkce jako prostředek vyjádření a obohacení kultury Neslyšících zaměřila, kromě stručných informací o neslyšících umělcích, i na podobu hodin výtvarné výchovy na základních školách pro sluchově postižené, a to podle rámcově vzdělávacího programu aktuálního v té době. Výtvarná kultura byla dále zpracována i v několika málo dalších bakalářských či diplomových pracích, často ovšem jen lehce přiblížená.

Obory mého studia jsou Výtvarná tvorba ve vzdělávání a Speciální pedagogika se zaměřením na surdopedii a psychopedii. Před psaním této závěrečné práce jsem ovšem neměla žádné znalosti v oblasti, kde se protínaly obory výtvarného vzdělávání a vzdělávání žáků se sluchovým postižením. Ve své diplomové práci jsem proto v rámci možností zmapovala současný stav uměleckého prostředí Neslyšící komunity s bližším zaměřením na vizuální umění. Mým cílem bylo získání podrobnějších informací týkajících se jednotlivých autorů se sluchovým postižením a jejich tvorby, které jsou dnes dostupné, tedy téměř po deseti letech, co byla zpracovaná podobná práce, a popsání současné situace.

Zároveň se krátce zmíním o vývoji a podobě umění sluchově postižených ve Spojených státech amerických, jakožto uměleckého centra, které od konce druhé světové války v mnohém ovlivňovalo a stále ovlivňuje vývoj umělecké scény. Výsledkem mé práce by mělo být i zhodnocení, jestli zde jsou, a pokud ano, tak jaké, případné podobnosti či rozdíly mezi těmito dvěma prostředími.

2 DEFINOVÁNÍ SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ

2.1 Základní terminologie

Termínem **porucha sluchu** se rozumí stav přechodného zhoršení sluchu. Označuje nemoc nebo změněný stav orgánu, které lze léčit nebo opravit, a po tomto zákroku se sluch vrátí do relativní normy. **Sluchová vada** pak označuje stav trvalého poškození sluchu z důvodu poškození sluchového orgánu či funkce, který vede ke snížení kvality nebo kvantity slyšení a nemá tendenci se zlepšovat. Tyto dva termíny se často nepřesně používají jako synonyma. Porucha i vada jsou zaštitěny pojmem **sluchové postižení**, které zahrnuje i dopad na řečový projev a sociální důsledky. Za **handicap** se považují omezení a znevýhodnění, které vychází z postižení při kontaktu s intaktní společností a prostředím.

V široké společnosti je zažitý nesprávný pojem hluchoněmý, který dříve označoval prelingválně neslyšící, kteří z důvodu postižení nebyli schopni rozvinout mluvenou řeč. Dnes jsou korektní především označení člověk se sluchovým postižením či člověk s vadou sluchu, která jsou bez zabarvení a na první místo staví osobu před jeho znevýhodněním. (Potměšil, 2003; Skákalová, 2016)

2.2 Klasifikace sluchového postižení

V současné době se používají tři základní klasifikační kritéria, která dělí sluchové vady podle stupně, doby vzniku a místa poškození sluchového orgánu.

2.2.1 Klasifikace podle velikosti sluchové ztráty

V této klasifikaci se pracuje s velikostí ztráty sluchu a se schopností vnímat mluvenou řeč, podle kterých se sluchově postižení dělí na nedoslýchavé a neslyšící. **Nedoslýchavost** se vymezuje jako každé zhoršení sluchu oproti běžné populaci, které však nezahrnuje úplnou ztrátu sluchu. Rozlišuje se podle audiometrického vyšetření na lehkou nedoslýchavost, středně těžkou nedoslýchavost, těžkou nedoslýchavost a velmi těžkou nedoslýchavost. Za **neslyšícího** jedince je potom označen ten, kdo i s největším zesílením nevnímá žádný zvuk. (Hrubý, 1999 in Skákalová, 2016)

Mezinárodní úřad pro audiologii (BIAP – Bureau International d'Audio Phonologie) rozlišuje jednotlivé stupně doplněné o hodnoty ztráty sluchu v decibelech na:

- normální sluch (0–20 dB);
- lehká ztráta sluchu (21–40 dB);
- středně těžká ztráta sluchu:
 - prvního stupně (41–55 dB);
 - druhého stupně (56–70 dB);
- těžká ztráta sluchu:
 - prvního stupně (71–80 dB);
 - druhého stupně (81–90 dB);
- velmi těžká ztráta sluchu hraničící s hluchotou:
 - prvního stupně (91–100 dB);
 - druhého stupně (101–110 dB);
 - třetího stupně (111–119 dB);
- úplná ztráta sluchu, hluchota (120 dB a více). (Skákalová, 2016)

Nejčastěji používanou škálou je klasifikace podle Světové zdravotnické organizace (World Health Organization) z roku 1980, která oproti předešlé klasifikaci není tolik podrobná a jednotlivé kategorie se od sebe lehce odlišují.

- Normální sluch (0–25 dB);
- lehká nedoslýchavost (26–40dB);
- střední nedoslýchavost (41–55 dB);
- středně těžké poškození sluchu (56–70 dB);
- těžké postižení sluchu (71–90 dB);
- velmi závažné poškození sluchu (více než 90 dB, ale body v audiogramu i nad 1 kHz);
- neslyšící (v audiogramu nejsou žádné body nad 1 kHz). (Horáková in Pipeková, 2010)

Světová zdravotnická organizace v roce 2008 zveřejnila novou škálu, která upravuje některé kategorie a jejich hodnoty.

- Normální sluch (0–25 dB);
- lehká nedoslýchavost (26–40 dB);

- střední nedoslýchavost (41–60 dB);
- těžké postižení sluchu (61–80 dB);
- závažné postižení sluchu zahrnující hluchotu (81 dB a více).

Hodnoty jsou udávány vždy na lepším uchu a zároveň se také střední nedoslýchavost u dětí uvádí už od 31 dB. (WHO, 2008, in SCENIHR, 2008)

Lehká nedoslýchavost se projevuje zhoršenou recepcí tichého hlasu nebo obtížemi v porozumění za zhoršených poslechových podmínek, které mohou nastat za otevřeného okna do ulice, v blízkosti puštěného rádia nebo televize, při šumu v místnosti a dalších. Běžně hlasitou komunikaci ztráta ve vnímání či porozumění výrazněji neomezuje. Jedná se nejméně nápadnou míru a jedinci s tímto postižením často ani nemusejí využívat či vyhledávat oporu ve sluchadlech.

U střední až středně těžké nedoslýchavosti se často přeslechnou slabé zvuky přicházející z okolí a řeči se porozumí jen při zvýšené hlasitosti. U tohoto stupně jsou již doporučována sluchadla a jedinec si běžně dopomáhá odezíráním. Jestliže normální sluch vnímá hlasitou řeč z šesti metrů, jedinec se střední nedoslýchavostí ji bude vnímat ze dvou až čtyř metrů, a se středně těžkou ztrátou z jednoho až dvou metrů.

Těžká nedoslýchavost se projevuje schopností vnímat jen velmi hlasité zvuky z okolí a hlasitá řeč je srozumitelná pouze těsně u ucha, bývá ovšem velmi deformovaná. Kompenzace sluchadly je zde už nezbytná. Velmi závažné poškození sluchu nastává, když postižený i při optimální korekci vady pomocí sluchadel má zachované pouze zbytky sluchu, které mu umožňují vnímat jen hlasité zvuky a vnímání řeči pomocí sluchu je prakticky nemožné, tudíž jedinec ke komunikaci používá jiné metody, jako je například sdělení pomocí písemné formy, odezírání nebo znakový jazyk. (Potměšil, 2003; Skákalová, 2016)

2.2.2 Klasifikace podle doby vzniku sluchové vady

Určujícím kritériem pro tuto klasifikaci z lingvistického pohledu je, zda sluchová vada nastala před, nebo až po ukončení základního vývoje mluveného jazyka. Toto období nastává v rozmezí 4 – 7 let, kdy si jedinec spontánně osvojený orální jazyk a dovednosti s ním spojené fixuje.

Prelingvální sluchová vada tedy znamená, že se jedinec se sluchovým postižením narodil, nebo se u něj vada vyskytla v době po narození ale před ukončením vývoje jazyka. Neznamená to ovšem, že se neslyšící jedinec nedovede naučit mluvit. Jedná se jen o složitější proces kvůli absenci zvukové zpětné vazby, a je proto nutná logopedická péče. **Postlingvální** sluchová vada nastává v průběhu života, kdy jedinec už má mluvený jazyk osvojený a dostatečně zafixovaný. Neslyšící bývá poté označován také jako ohluchlý a pokud si zvolí komunikaci pomocí znakového systému, volí většinou znakovanou češtinu, jejíž gramatika staví na českém jazyce.

Z etiologického hlediska se vady sluchu dělí na vady vrozené (neboli hereditární) a získané. Mezi **vrozené** vady se řadí ty, které mají základ v genetických dispozicích přenášených generačně, jsou součástí syndromových vad, nebo vznikají v důsledku negativních jevů působících v období prenatálního vývoje. Jsou to například virové nebo infekční nemoci matky v období těhotenství (toxoplazmóza, spalničky, zarděnky aj.), rentgenové ozáření, nebo intoxikace matky. Patří sem i perinatální příčiny, jako komplikované porody, hypoxie dítěte, nebo předčasné porody. **Získané** sluchové vady neboli také postnatální, se u jedince objeví během života nejčastěji vlivem úrazu hlavy a mozku, infekčních chorob jako jsou zánět mozkových blan, meningoencefalitida, příušnice, spalničky a jiné, dále například opakovanými záněty středního ucha, dlouhodobým působením nadměrné hlukové zátěže nebo toxiny. (Horáková in Pipeková, 2010; Skákalová, 2016)

2.2.3 Klasifikace podle místa poškození sluchového orgánu

Poslední způsob klasifikace určuje typy vad z hlediska lokace, které rozlišuje na centrální a periferní. U **centrální** vady je poškozen podkorový a korový systém sluchové dráhy, což způsobuje abnormální zpracování zvukového signálu v mozku. **Periferní** se pak dále dělí na převodní, percepční a kombinované vady.

Převodní vady vznikají ve vnějším nebo středním uchu a projevují se poruchou vedení mechanické energie zvukového signálu. To může mít příčinu v zúžení nebo uzávěru vnějšího zvukovodu, zánětu středního ucha, traumatu bubínku, přerušení návaznosti středoušních kůstek, deformitách vnějšího nebo středního ucha a dalších. U postižení tohoto typu nemůže dojít k úplné hluchotě, neboť kostní vedení zvuku je zachované, potíže se dají odstranit operativně anebo je porucha kompenzovatelná sluchadly.

Poškození vnitřního ucha nebo sluchové dráhy sluchového nervu způsobuje **percepční** vady. Ty se projevují mnoha příznaky, které znemožňují rozumění mluvě. Postižené jsou části vytvářející nebo vedoucí elektrické vzruchy, a to z důvodů traumat hlavy, nádoru sluchového nervu, meningitidy, onemocnění a infekcí, postupného odumírání vláskových buněk a dalších.

Kombinovaná či smíšená vada vzniká kombinací různých typů převodních a percepčních vad. (Horáková in Pipeková, 2010; Skákalová, 2011; 2016)

3 KULTURA NESLYŠÍCÍCH

Slovo kultura se začalo používat již v antickém středověku a od té doby má dnes plno různých významů. Jedním ze způsobů, jak budu pohlížet na slovo kultura, je v rámci antropologické definice. Ta pohlíží na kulturu jako na „... *komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky, a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.*“ (Tylor, 1958, in Soukup, 2011, s. 27) Tato definice poloviny dvacátého století byla dále obohacena o dimenzi času a prostoru a kultura se začala používat i ve svém množném tvaru při diferencování mezi různými skupinami lidí. Na kulturu Neslyšících bude v tomto případě pohlíženo jako na společenství, které je specifické svým charakterem, kulturními prvky, v určitém čase i prostoru. (Soukup, 2011)

Je důležité rozlišovat neslyšícího od Neslyšícího. V prvním případě, psáno s malým „n“, se jedná o postiženého jedince s medicínskou diagnostikou a v tom druhém, s velkým „N“, se jedná o příslušníka kulturní a jazykové menšiny. Neslyšící se vůči majoritní společnosti vymezují vlastním jazykem, v našem prostředí českým znakovým jazykem, normami chování a jednání, hodnotami, idejemi, zvyky a tradicemi, historií, uměním a vnímáním světa. (Skákalová, 2011) Vytvářejí vlastní mezinárodní, národní i lokální organizace, které se zaměřují na sociální, sportovní i kulturní aktivity. Důležité je také podotknout, že členové komunity nevnímají vlastní postižení nikoliv negativně, ale hluchotu považují za pozitivní aspekt vlastní identity, až s určitou hrdostí, který je spojuje s ostatními. „*Neslyšící jsou navíc jednou z nejsoudržnějších menšin vůbec, protože je stmeluje velmi snadná vzájemná komunikace a naopak velmi nesnadná komunikace a tisíce každodenních nedorozumění s vnějším světem.*“ (Hrubý, 1997, in Novotná, 2008, s. 14)

3.1 Příslušnost ke komunitě

Komunity vytvářené neslyšícími jsou vystavěné na třech základních rysech, kterými jsou hluchota, komunikace a vzájemná podpora. Co se týče podmínky hluchoty, členové komunity jsou spíše jedinci s větší či menší vadou sluchu, a i to nemusí vždy platit a jedná se spíše o nejméně důležité kritérium. Způsob komunikace je pro identifikaci s komunitou vysoce podstatnou částí. Oproti názorům některých z řady laiků, znakový jazyk není univerzálním mezinárodním komunikačním prostředkem. Má své příslušné národnostní mutace i nářečí, a podle toho jsou pak také vytvářené jednotlivé komunity, jako například

českých Neslyšících, slovenských, německých nebo amerických. (Woll – Ladd, 2003, in Kosinová, 2008) Důležitost společenských vztahů se váže na potřebu udržovat vztahy s jedinci, kteří sdílejí společné hodnoty, podobné prožitky, navzájem se podporují a předávají si životní zkušenosti a kulturu. (Koutská, 2014)

Přijetí člena do komunity Neslyšících stávajícími členy je přirozený proces adaptace, který nepotřebuje žádné oficiální rozhodnutí. Členem se může stát neslyšící dítě neslyšících rodičů, nebo i slyšící dítě neslyšících rodičů. Dále jedinec, který navštěvuje školu pro neslyšící, nebo je jejím absolventem, je schopen rozumět znakovému jazyku a komunikovat jím, zásadně se podílí na veřejných věcech nebo se dostatečně angažuje v životě komunity neslyšících a ve volném čase se stýká s komunitou. Z toho vyplývá, že členem komunity Neslyšících může být ve výjimečných případech i slyšící člověk, ačkoliv nikdy nebude považován za plnohodnotného příslušníka, protože mu chybí prožitek soužití se sluchovým postižením. Mezi tyto člen patří už zmíněné slyšící děti neslyšících rodičů, slyšící rodiče a sourozenci, slyšící, kteří se oženili či provdali za neslyšícího jedince, tlumočníci, učitelé a potom ti, kteří pro komunitu dlouhodobě pracovali či pracují. (Kosinová, 2008) Nakonec ale vždy záleží na tom, jestli se dotyčný cítí a chce být členem komunity. Jedinec, který je z lékařského hlediska považován za neslyšícího nemusí mít potřebu patřit do komunity a stejně tak člověk intaktní či s lehkým postižením sluchu může sdílet kulturní hodnoty Neslyšících. Důležitou roli při rozhodování také hraje, v jakém prostředí je dotyčný vychovávaný a vzdělávaný a jestli sám své postižením dokázal akceptovat. (Novotná, 2008)

Komunity Neslyšících vznikají především při školách pro osoby se sluchovým postižením, internátech a dalších organizacích (např. Česká unie neslyšících, Svaz neslyšících a nedoslýchavých, Českomoravská jednota neslyšících, Národní centrum pro neslyšící, různé sportovní kluby, B. Y. D. Klub mladých neslyšících aj.) pro neslyšící, kde se také z velké části předává jejich kultura. Děje se tak, protože jen do 10% procent neslyšících dětí se rodí neslyšícím rodičům, kde je možný mezigenerační přenos, a většinou je proto kultura zprostředkovaná až při školní docházce. (Kosinová, 2008)

3.2 Umění Neslyšících

V rámci uměnovědných disciplín je kultura definována jako hodnota, která přispívá k rozvoji lidské společnosti. Je zde vymezena jako materiální výsledek lidské činnosti, který

je předáván z generace na generaci. S touto formou se můžeme setkávat každý den v podobě výstav, divadel nebo památek. (Soukup, 2011) Samotné umění je již obtížněji definovatelné a podle mnoha odborníků ani definovat nelze. Je to především kvůli jeho mnoha podobám a formám, které se v historii neustále vyvíjí a přeměňují.

Pomocí různých forem umění Neslyšící sdílejí vlastní pocity, prožitky, zkušenosti, sny a přání. Vyjadřují se výtvarným uměním, pantomimou, divadlem ve znakovém jazyce, tlumočením hudby a mnoha dalšími způsoby. Zároveň existuje i spousta organizací a společností, které sdružují jedince se sluchovým postižením, kteří se umělecky vyjadřují. (Skákalová, 2011)

Velká část umění Neslyšících je specifická svou existencí založenou na znakovém komunikačním systému, což v minulosti znesnadňovalo zaznamenávání a uchovávání pro další generace. To, i šíření je dnes usnadněno pomocí využití technologií. (Kosinová, 2008)

3.2.1 Vyprávění

Významnou roli v kultuře Neslyšících má vyprávění příběhů pomocí znakového jazyka, které je nejrozšířenějším způsobem přenosu umění. Především v zahraničí mají oblibu dva žánry příběhů. Prvním z nich jsou příběhy o úspěchu, ve kterých jedinec se sluchovým postižením je vzděláván pomocí orální metody a je utlačován okolním světem. Poté, co se postava naučí znakový jazyk a postupně se stane součástí kultury neslyšících, je až do konce života šťastná a spokojená. Druhým žánrem jsou legendy o původu, které jsou charakteristické svým zaměřením na původ znakového jazyka. Co se týče povídek, jsou oblíbené ABC příběhy, které vyprávěči přednáší pomocí znaků jednoruční abecedy.

Schopný vypravěč ve znakovém jazyce by pro upoutání publika měl být bystrý, všímavý, výborně ovládat znakový jazyk a neverbální komunikaci a umět reagovat na odezvu diváků. V českém prostředí nemají zmíněné formy vyprávění kvůli restrikci znakového jazyka až do osmdesátých let minulého století dlouhodobou tradici, což se postupně mění s mladšími generacemi. (Kosinová, 2008)

3.2.2 Humor

Mezi humorem slyšících a neslyšících je značný rozdíl, už jen v tom, že vtipy neslyšících jsou vystavěné na znakovém jazyce, pohybu a mimice, jsou úzce spjaté s kulturou a často popisují vlastní zkušenosti postižených s intaktní společností. Mohou znázorňovat mezilidské vztahy, komunikační problémy a nedorozumění, anebo humorně reflektují svou znevýhodněnou situaci ve slyšícím prostředí. Populární jsou vtipné příběhy, karikatury přehánějící nápadné rysy, anekdoty a také se zde dají zařadit kreslené komiksy s humornou tematikou. (Kosinová, 2008)

3.2.3 Divadlo

Divadelní prostředí poskytuje neslyšícím unikátní prostředí, kde mohou vyjádřit sami sebe i představit svou kulturu. Mohou zde plně rozvíjet výrazové možnosti, které jim poskytují znakový jazyk, výrazná gesta, mimika i choreografie. (Kosinová, 2008)

Divadelní skupiny neslyšících na našem území s představeními působily už ke konci devatenáctého století. Ke konci dvacátých let dvacátého století po vzoru zahraničních skupin nastudovali několik představení, tehdy se ale jednalo pouze o adaptace klasických děl, které většinou překládali učitelé sluchově postižených. Divadlo zde neslyšícím především přibližovalo literaturu, které jinak jen obtížně rozuměli, čímž se snažili zmenšit vzdělanostní rozdíly mezi intaktními a sluchově postiženými. (Mázerová, 1999) Kromě vzdělávací činnosti a estetického zážitku divadla také chtěla zvýšit hrdost neslyšících vůči znakovému jazyku a u slyšícího publika působila osvětově.

S divadlem se děti mohou setkat už na základních školách pro sluchově postižené, kde pro ně může být zařazen do osnov nepovinný předmět hudebně dramatická výchova či vytvořen dramatický kroužek. I v pozdějším věku se lidé se sluchovým postižením mohou dramatu dále věnovat v rámci terciárního vzdělávání na Janáčkově akademii múzických umění v Brně, kde roku 1992 otevřeli bakalářský obor výchovná dramatika Neslyšících. (Kosinová, 2008) V České republice existuje oficiální soubor Divadlo Neslyšícím, a Česká unie neslyšících pořádá každoročně divadelní přehlídku Mluvící ruce, kde se na jevišti setkávají umělci a soubory z Česka i zahraničí. (Česká unie neslyšících, 2020) Pantomimou se zabírají soubory Nepanto a Pantomima S.I.. Každoročně se pořádá OTEVŘENO, celostátní

přehlídka pantomimy a pohybového divadla v Kolíně, kterou pořádá Evropské centrum pantomimy neslyšících o. s. a NIPOS-ARTAMA, kde se potkávají slyšící i neslyšící účinkující. (Evropské centrum pantomimy neslyšících, 2020)



Obr. č. 1: PANTOMIMA S.I. – Biggles se vrací

3.2.4 Tanec

Jako další uměleckou expresi těla, bych zde chtěla zařadit tanec. Na Gallaudetově univerzitě ve Washingtonu vznikl v roce 1955 taneční soubor Gallaudet Dance Company, který funguje dodnes, a stejně tak už několik let probíhá i Mezinárodní festival tance neslyšících v San Francisku. Mnoho tanečnicků dnes díky inkluzívním přístupům a dostupným pomůckám působí na profesionálním poli. (Mariáková, ed., 2020) V české historii se vyskytují například jména Moby (vlastním jménem Emilie) Urbanové (*1914 †1988) nebo Melitty Guthové (*1921 †1942). Dnes je velice úspěšná například neslyšící Michaela Kosiecová, která vystudovala tanec na Janáčkově akademii múzických umění, a také se jí podařilo prosadit se na umělecké scéně se vzdušnou akrobacií. Při svých vystoupeních dokáže vnímat pouze vibrace, což není vždy možné, vybírá si proto hudbu, která ji nijak neomezuje. Inspiraci hledá v pohybu přírody. (Pecháčková, 2019)



Obr. č. 2: YILMAZ ULUS – Michaela Kosiecová

3.2.5 Poezie a hudba

Neslyšící poezii vnímají odlišným způsobem od intaktní společnosti. V klasické poezii jde především o rým a rytmizaci mluvených slov sepsaných na papíře. Pro poezii neslyšících jsou důležité shodující se a opakující se tvary rukou, pohyby, orientace, umístění znaků, rytmus a symetrie, které mají přednesené stejný estetický efekt jako verš. Neslyšící básníci překládají poezii jak z mluveného jazyka, tak vytvářejí i vlastní básně. (Kosinová, 2008)

Pro potřeby poezie přednášející v rámci konkrétní básně vytváří novotvary, které mohou modifikovat stávající znaky, pocházet z jiných jazyků, vytvářejí se znaky zcela nové, nebo mohou být založené na prstové abecedě po stejném principu jako u příběhů ABC. (Koutská, 2014)

Mezi neslyšícími jsou ale i tací, kteří vytvářejí poezii v českém jazyce, která je potom určena jak pro sluchově postižené, tak i pro slyšící, kterým básně přibližují neslyšící svět. Patří mezi ně například básnířka Eliška Vyorálková se svou sbírkou *Kapičky ticha*. (Knižní startér, 2016)

Poezii mají blízko písně, které Neslyšící interpretují. Tlumočení hudby je založeno na předávání emocí a nálady skladby divákovi. Pracuje se s rytmem, tempem, dynamikou, melodií, obsahem i kontextem. Jednou takovou skupinou, která interpretuje české i zahraniční skladby je skupina Tichá hudba, a známý je také počín skupiny Traband, která vydala v roce 2011 DVD *Neslýchané!*, které obsahuje dvanáct písní přetlumočených do znakového jazyka. (Kosinová, 2008) Členové ostravské skupiny Tiché rytmy a členové dílny sdružení

Muzikohraní produkují rytmickou hudbu pomocí afrických a šamanských bubnů, díky kterým mohou vnímat zvuk jako vibrace šířící se celým tělem. (Česká televize, 2014, a)

Absolventi oboru Výchovná dramatika pro neslyšící z JAMU, slyšící i neslyšící, společně založili divadelní spolek Oukej, který podporuje uměleckou a vzdělávací činnost neslyšících žáků. V rámci spolku v roce 2014 vznikla skupina Hands Dance, která se věnuje uměleckému tlumočení divadelních představení a interpretací hudby do českého znakového jazyka. (Oukej, 2012)

3.2.6 Televize a film

Televizní a filmová tvorba je pro komunitu Neslyšících významná už jen z důvodu, že dokáže zaznamenat a uchovat znakový jazyk a kulturu, a také pro to, že dokáže svým prostřednictvím šířit výukové materiály. Česká televize vytváří přímo pro neslyšící na programu ČT2 pořad Televizní klub neslyšících a každý den vysílá Zprávy ve znakovém jazyce. V dnešní době má člověk se sluchovým postižením možnost sledovat filmy a pořady, které nejsou primárně určené pro jejich cílovou skupinu, ale pro jejich potřeby jsou opatřeny skrytými titulky či jsou tlumočeny do znakového jazyka. (Kosinová, 2008) V poslední době jsou také oblíbená videa šířená na internetové stránce YouTube, kde samotní neslyšící mohou vytvářet a sdílet vlastní videa na různá témata.

Významná byla éra němého filmu, která stírala rozdíly mezi slyšícími a neslyšícími, ať už z pozice herců nebo diváků. Bohužel s nástupem zvuku se dostupnost filmu pro sluchově postižené ztížila a filmová produkce neslyšících se omezila pouze na Gallaudetovu univerzitu. Filmy vytvořené slyšícími do roku 1945, které pracovaly s problematikou hluchoty, byly zdrojem stereotypů a ve společnosti šířily dezinformaci. Neslyšící ztvárňovaly jako osamělé nešťastné jedince, kteří úspěch mohou zažít pouze se skvěle naučenou mluvenou řečí a výbornou schopností odezírat, stav postižení byl předmětem léčby či nápravy, metody vizuální komunikace využívali pro tajné rozpravy, jedinci sluchové postižení pouze předstírali, anebo neslyšící byli jednoduše objektem vtípu. Později filmy začaly zprostředkovávat složitější a věrnější zobrazení reality, a od sedmdesátých let se neslyšící opět dostávají do pozice herců. (Koutská, 2014)

V roce 2007 vzniklo sdružení neslyšících filmařů Awi film, mezi jejichž snímky patří filmy Čtyřlístek a Exponát roku 1827. Po vzoru podobné organizace fungující ve Švédsku

se na celém tvůrčím procesu podílejí pouze neslyšící a jen práci s hudbou zajišťuje nedoslýchavý. (Česká televize, 2008, a)

V roce 2018 se konal třetí ročník filmového festivalu Deafland, na kterém se promítalo patnáct soutěžních filmů. Vyhlášovali se vítězové v kategoriích pro nejlepší herečku, herce, kameramana, režiséra a kategorie Speciální cena. Diváckou cenu za nejlepší film získal snímek režiséra Lukáše Nováka *Naděje*, který vyhrál i kategorii nejlepšího kameramana. Krátký film vyzdvihuje důležitost vztahů a nabádá k tomu, abychom se starali o naše okolí a snažili se o změnu k lepšímu. (Česká televize, 2018)

3.2.7 Vizuální umění

Umělecká tvorba je pro neslyšící významná už jen svou schopností být nositelem komunikačního záměru a exprese. Společně s arteterapií a artefiletikou přispívá k udržování duševního zdraví jedince, rozvíjí jeho osobnost, kognitivní funkce a tvořivost. (Novotná, 2008)

Forbes-Robertsonová (2004) ve své disertační práci udává, že umění poskytuje jedinci různorodé prostory, v jejichž rámci se může vyjádřit. Může se jednat o prostor, v jehož rámci autor zpracovává kulturní otázky a konflikty, zabývá se vlastními potížemi a emocemi a působí tak i terapeutickým účinkem. Výtvarné umění se může stát prostředkem, kterým autor prozkoumává vlastní identitu, vytváří komunitu, prostor pro komunikaci a oslavu. Poskytuje možnosti získat si respekt, zvýšit povědomí společnosti o jejich životě.

„Je důležité, aby umění Neslyšících ukazovalo bohatost a rozmanitost komunity, vyzývalo předsudky, aby ukázalo hloubku kultury. Toto umění může být způsobem, jak ukázat rozmanitost slova ‚Neslyšící‘. Že tu jsou různé způsoby a mnohé se tu děje. Neslyšící neznamená jen jeden způsob – termín Neslyšící je obsáhlý. A poté ze všech těchto rozdílných ‚způsobů bytí Neslyšícím‘ vystupuje kvalita. Což znamená, že prostřednictvím umění kultura Neslyšících může být uznána a respektována za to, čím je. To tedy znamená, že umění je užitečné pro předvedení kultury. (...) Aby k tomu mohlo dojít, toto umění musí být vysoké kvality.“ (Forbes-Robertson, 2004, s. 164 – 165)

Neslyšící se s vlastní tvorbou mohou účastnit mnoha výstav i soutěží. Mezi takové patří například Paleta ticha. Jedná se o výtvarnou soutěž sluchově postižených žáků, kterou každoročně pořádá Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené

v Olomouci. V roce 2019 probíhal sedmý ročník s názvem Džungle barev. Podobně Plzeňská unie Neslyšících v rámci přehlídky Talent objeven v tichu nejenže poskytuje umělcům příležitost k výstavě, ale pořádá i výtvarné soutěže pro žáky se sluchovým postižením.

Při snaze o „zaškatulkování“ umění Neslyšících do některých z uměleckých směrů, naskytuje se hned několik možností. Jako první se nabízí deaf art. Zařazuje se zde malířství, sochařství, architektura a jiné umělecké oblasti, které vytvářejí jak umělci z oboru, tak i amatéři. Díla často vyjadřují touhy, přání, znázorňují vlastní zážitky, útlak od slyšící společnosti i motivy svobody. (Kosinová, 2008) Nejčastěji ztvárňovanými tématy jsou oči a ruce jakožto symbol Neslyšících, znakový jazyk, který má pro komunitu značnou hodnotu, tváře, historické události a osobnosti a témata hrdosti vůči vlastní komunitě a kultuře. Umělci také často pracují s tématem zvuku, kde ztvárňují vlastní zkušenosti s ním, jeho vnímání, představy, pocity (Koutská, 2014)

První vniklou kategorií v historii umění, která se zabývá torbou zdravotně znevýhodněných či postižených, je art brut. Zásluhy na vzniku tohoto směru má studie s názvem *Umění duševně nemocných: Příspěvek k psychologii a psychopatologii znázorňování*, a umělecká osobnost dvacátého století Jean Dubuffet, který poprvé použil termín art brut, syrové umění, při popsání výtvarné tvorby dětí, duševně nemocných, mentálně postižených a neškolených tvůrců. Vzniklá díla se neopírala o tehdejší uměleckou kulturu, vznikala na základě niterných pocitů a pohnutek, vytvářela vlastní systémy a zákonitosti. Jedná se o expresivní a spontánní výtvarný projev, ve kterém autoři zpracovávali osobitá témata netradičními materiály a způsoby. (Kulturní noviny, 2015, a)

Art brut původně zahrnoval pouze tvorbu jedinců, kteří nebyli nijak ovlivňováni uměleckou kulturou, protože byli často umístěni v uzavřených prostorách léčeben, ovšem této představě „čistých a kulturou nezkažených“ tvůrců odpovídal jen malý počet. Postupně se tedy tvůrci art brut rozšířili i o ty, kteří stáli na okraji společnosti, čímž vznikl širěji obsáhlejší outsider art. Ten pod sebe zastřešuje naivní umění, tradiční a současné lidové umění, tvorbu lidí se zdravotním postižením a také se zde zařazují i samouci. (Kulturní noviny, 2015, b)

Disability art, tedy umění postižených, je kategorie, která zahrnuje nejrozličněji postižené umělce, kteří svou prací podněcují otázky jinakosti, vyloučení, inkluze, rovnosti šancí, napadají představu normality a jejich tvorba dokáže zprostředkovávat široké veřejnosti jiný pohled na každodenní situace postižených, kteří se potýkají s bariérami a předsudky vytvořenými společností. (Kulturní noviny, 2015, c)

V literatuře se umění Neslyšících řadí také mezi disenfranchised art, které pojímá autory a skupiny, jejichž práva a svoboda byla nebo jsou nějakým způsobem omezována. Jedinci tak skrze umění reflektují jak politickou tak i sociální situaci, vlastní zážitky a názory, znázorňují boje za vlastní práva. Typickým tématem se tak může stát v komunitě Neslyšících odpírání možnosti komunikovat znakovým jazykem. Velmi podobnou kategorií je resistance art, která i dokonce uváděna jako zastřešující směr pro právě zmíněnou disenfranchised art. (Novotná, 2008)

4 VÝTVARNÝ PROJEV NESLYŠÍCÍCH

V oblasti specifických projevů výtvarného umění neslyšících chybí dostatečné množství odborných publikací a výzkumů. V existujících publikacích se výtvarný projev často jen zlehka přiblíží v několika bodech, nebo si, podle Novotné (2008), jednotlivé zdroje dokonce protirečí. Otázka faktorů ovlivňujících jedince na výtvarném projevu je dostatečně zmapovaná; kromě stupně sluchového postižení je to i úroveň kognitivního rozvoje, senzomotorické dovednosti, rozvoj komunikačního systému a výchovně vzdělávací aktivity.

Jako častý kresebný prvek, který se opakuje u dětí s těžkou nedoslýchavostí a dětí neslyšících se udává zdůrazňování či opomíjení prvků obličeje podle jimi přisouzené důležitosti, což často dělají děti u části těla, které nese postižení. Uši a ústa bývají na výkresech až opomíjena a oproti tomu jsou oči velmi zvýrazňovaným a dominantním prvkem obličeje. (Novotná, 2008)

Faktory sluchového postižení, které mohou mít v pozdějším věku vliv na výtvarný projev jedince, se vyskytují už od raného dětství, zvláště pokud se jedná o dítě se závažnější sluchovou vadou slyšících rodičů. V případě že kojeneček nedokáže vnímat zvuky a od rodičů nezískává vhodné podněty, nedochází k žádoucí stimulaci a procvičování psychických a sensorických funkcí. Bez včasné optimální péče se u dítěte projeví sensorická deprivace, stejně jako psychická a emoční. To se poté projevuje mimo jiné pomalejším vývojem hrubé i jemné motoriky a zasahuje i do rozvoje prostorového vnímání. Dalším faktorem je případná nedostupnost vhodného komunikačního systému, bez kterého se dítěti nemůže rozrůst kvalitní slovník pojmů, se kterým souvisí rozvoj myšlení. Pochází-li ale sluchově postižený z podnětného prostředí ve kterém jsou jeho potřeby uspokojovány a němž dokáže rozvíjet pro něj vhodný komunikační systém, deficity plynoucí z neschopnosti vnímat zvuk se výrazně omezují. (Směšná, in Šobáňová, 2018)

Důležitost rozvoje vhodného komunikačního systému zdůrazňuje většina odborných publikací. Uvádí se přímý vztah mezi vývojem jazyka a myšlení, přičemž se nemusí jednat pouze o řeč ale i o systém znaků. Je-li dítě neslyšící či se závažnější formou nedoslýchavosti neschopné vnímat řeč prostřednictvím sluchu a nemá možnost komunikovat pomocí znakového jazyka, vzniklý stav bezjazyčí ovlivňuje vývoj percepčně motorických schopností a kognitivních funkcí a výtvarný projev se pak může jevit stejně jako u mentální retardace.

Kresba a malba se může i nemusí projevovat různou mírou opožděnosti podle stupně sluchového postižení. (Novotná, 2008)

„Bylo by hrubě zjednodušující a naivní očekávat, že žák, dáme-li mu prostor, čas a do rukou barvy a štětce, bude zcela samozřejmě a přirozeně ‚tryskat‘ zajímavé, hodnotné obrazy. Proces tvorby je mnohem složitější a úzce souvisí nejen s motorickou ‚abilitou‘, ale také s úrovní tvořivosti, se znalostmi a zkušenostmi – a s kognitivním výkonem, jenž je postaven na vývoji jazyka a kognitivních podnětech.“ (Šobáňová, 2019, s. 76) Z citovaného textu vyplývá, že pro výtvarnou tvorbu neslyšících a její vývoj, jsou důležité již zmíněné zkušenosti, ale také znalosti, které souvisí i se školním vzděláváním. Prostřednictvím výtvarné výchovy se žáci seznamují s jednotlivými výtvarnými prostředky a se způsobem práce s nimi, se specifiky a podobou mnoha uměleckých směrů a také s jednotlivými uměleckými díly historických i současných autorů, od kterých si mohou brát inspiraci. Neopomenutelnou součástí výtvarné výchovy je také rozvíjení vizuální gramotnosti, což je zjednodušeně soubor schopností a dovedností vedoucí k porozumění vizuálnímu obrazu, využívání kritického myšlení a schopnost s pomocí obrazu komunikovat. K tomu, aby sluchově postižení žáci měli přístup ke kvalitnímu výtvarnému vzdělávání, na jehož základě se mohou rozvíjet, je ale potřeba, aby předmět neměl bezdůvodně redukovaný obsah vzdělávání a výuka nebyla založená pouze na vytvoření líbivého díla, rutinní metody a šablonovitosti tvorby, ale aby žáci měli možnost pracovat tvořivě a experimentovat. (Šobáňová, 2019)

Jak už bylo zmíněno, ovlivňujícím faktorem je i mentální slovník každého jedince, který ovlivňuje také schopnost originality a abstrakce. Tímto vztahem se ve své výzkumné práci zabývala Potměšilová (2007), která poukazuje na to, že schopnost abstrakce a zobecňování, kterou neslyšící vykazují v menší míře, se úzce váže na jazyk a způsob komunikace. Myšlení osob se sluchovým postižením je více specifické, a v komunikaci se znaky často vážou ke konkrétním věcem než k obecným pojmům. V provedeném výzkumu skupina neslyšících žáků procházela dlouhodobou systematickou přípravou oproti srovnávací skupině. Příprava zahrnovala návštěvy výstav výtvarného umění, po které vždy následovala diskuze, a výtvarné úkoly na ztvárnění slov, jejichž možné významy bylo nutné si společně vysvětlit a uvést příklady. *„Zpočátku bylo výtvarné ztvárnění spíše konkrétní (většinou se jednalo o některý z příkladů, uvedený při hodině), později se začala objevovat i abstraktní výtvarná zpracování.“* (Potměšilová, 2007, s. 131) S postupným získáváním zkušeností a ukládáním

slov do sémantické sítě začali žáci při práci využívat originální přístupy a hledali i jiné způsoby pohledu na zadaný úkol, oproti skupině, která si přípravou neprošla.

O stejné problematice tvořivosti se zmiňuje i Novotná (2008), která potvrzuje, že především kvalitní výchova může dítěti pomoci opustit stádium konkrétní reality a přejít k tvorbě abstraktní, zobrazující nereálné a také například budoucí. Navíc je také pojem tvořivost v současném systému vzdělávání nedílnou součástí kurikula a klíčovou dovedností pro dvacáté první století, která prostupuje všemi činnostmi a aspekty života, a zejména výtvarná výchova je vhodná pro její rozvíjení. Některé sluchově postižené děti mohou působit dojmem, že jim dělá problém nebo nejsou schopny se samostatně rozhodnout při zpracování výtvarného úkolu. Bohužel se v této situaci stává, že učitel zvolí nevhodný přístup a výtvarnou práci založí na pouhé imitaci předlohy či zadá příliš striktní pokyny tvorby.

Dá se tedy říct, že mezi uměleckými projevy slyšících a neslyšících nemusí být vždy velká odlišnost. V případě, že sluchové postižení jedince bylo včasné zjištěno, jedinec vyrůstal v podnětném prostředí, získal kvalitní vzdělání, využívá pro něj vhodnou komunikační metodu a nevyskytuje se u něj zároveň mentální postižení nebo snížení kognitivního výkonu, jediný rozdíl v jeho tvorbě oproti intaktnímu člověku tak může být pouze výběr tématu. Odlišnost v této formě zde poté může pouze poukazovat na příslušnost ke komunitě Neslyšících a s tím spojené prožívání. (Šobánková, 2018)

5 NESLYŠÍCÍ UMĚLCI V HISTORICKÉM KONTEXTU

V průběhu historie nebylo umění neslyšících vyčleňováno jakožto samostatná kategorie, ale bylo zahrnováno společně s tvorbou intaktních umělců, mimo jiné také proto, že tato skutečnost nebyla pro historiky příliš důležitá. Díla neslyšících umělců byla hodnocena stejným způsobem jako díla slyšících umělců, protože jejich tvorba byla posuzována především na základě historického kánonu, a proto si i oni, třebaže postižení, zasloužili stejný respekt. Stejně tak, jako ale nejsou známí všichni umělci, kteří v historii působili a dnes obdivujeme tvorbu pouze těch nejvíce nadaných, platí to i u neslyšících tvůrců, z nichž známe jména pouze těch, kteří se ve slyšícím světě dokázali prosadit nebo byli později objeveni. Mnozí z těchto autorů také získali přízviska, které znamenají ‚němý‘, či méně častější ‚hluchý‘. Následující kapitola dále seznámí s některými z vybraných umělců napříč dějinami.

5.1 Vývoj do 19. století

Dnes už víme, že prvním neslyšícím umělcem, zmíněným v knize *Naturalis Historia*, která je jednou z prvních všeobecných encyklopedií starověku, sepsanou v Římě okolo roku 77 našeho letopočtu, je **Quintus Pedius**, který se narodil do rodiny římského konzula a žil v prvním století našeho letopočtu. (Harrington, 2006) Dále až z období rané renesance patnáctého století známe jméno italského iluminátora a miniaturisty **Cristofora de Predis**, který se narodil se v Miláně do rodiny umělců. Za svůj život měl možnost se setkat s Leonardem da Vinci, kterého ovlivnila možnost studovat Cristoforovi pohyby a gesta znakového jazyka při ztvárnění expresivity gestikulace svých děl (Rossetti, Folchi, 2004). Dalším italským renesančním malířem patnáctého století byl **Bernardino di Betto**, známý také jako Pinturicchio, který se podílel na výzdobě Sixtinské kaple, nebo vytvořil freskovou výzdobu obytných místností Borgiaů ve Vatikánském paláci.

Ve Španělsku šestnáctého století působil v Madridu ve třech letech ohluchlý **Juan Fernández Navarrete**, zvaný El Mudo, tedy Němý, který za vlády Filipa II. Španělského po dobu jedenácti let pracoval na výzdobě kláštera a královského sídla El Escorial. V Nizozemí, v období baroka přelomu šestnáctého a sedmnáctého století, žil jeden z nejvýznamnějších malířů zimní nizozemské krajiny **Hendrick Avercamp**, a v sedmnáctém století malíř zátiší **Maerten Boelema de Stomme**, kdy ‚stomme‘ znamená němý. Z Německa stejného století

pochází **Wolfgang Heimbach**, který své postižení kompenzoval znalostí číst a psát v několika jazycích.

Přelom osmnáctého a devatenáctého století také přinesl mnohé výtvarné osobnosti. Ze sochařů bych zmínila Francouze **Clauda-André Deseine**, který byl žákem abbého de l'Épée, přezdíváného Otec neslyšících, jehož bustu také vytvořil. (Harrington, 2006) Ve Skotsku se narodil malíř miniatur **Charles Shirreff**, který byl prvním neslyšícím studentem Thomase Braidwooda, který na základě této zkušenosti učení Charlese založil první školu pro neslyšící v Anglii. (Jackson, 1990) Asi nejznámějším umělcem se sluchovým postižením je španělský **Francisco José de Goya**, který ohluchl v průběhu svého života, okolo čtyřiceti let, kvůli prodělané nemoci, jejíž příčiny nejsou dodnes zcela známé. Jeho tvorba bývá rozdělována na dvě periody, a to před nemocí a po ní. Dalo by se spekulovat, jestli právě toto druhé období poskytuje jakýsi vhled do Goyovi mysli, jelikož ve svých dílech zobrazuje pocity osamění, strachu a odcizení a mohl by tak být i prvním umělcem, který ve své tvorbě mimo jiné reflektuje zkušenosti svého sluchového postižení. Ke sklonku svého života se odstěhoval do venkovského domu, který pojmenoval Quinta del Sordo, tedy Dům hluchého, jehož stěny vyzdobil čtrnácti malbami ze série Černých obrazů, z nichž mezi nejznámější patří Saturn požírající svého syna. (Felisati, Sperati, 2010)

Víme tedy, že na umělecká díla neslyšících nebylo v historii umění pohlíženo jako na primitivní či méněcennou odnož vysokého umění, ale že byla přijímána a hodnocena se stejným respektem. Dalo by se říct, že sluchově postižení využívali výtvarnou tvorbu jako prostředek, jak demonstrovat svůj intelekt, dovednosti a možnosti, ale zároveň se nesnažili vyčnívat a spíše se snažili uplatnit ve své profesi po boku ostatních umělců. (Mirzoeff, 1995, in Forbes-Robertson, 2004)



Obr. č. 3: CLAUDE-ANDRÉ DESEINE –
Bust of a Young Lady



Obr. č. 5: CHARLES SHIRREFF –
An officer, in Army uniform



Obr. č. 4: BERNARDINO DI BETTO –
Madonna and Child



Obr. č. 6: FRANCISCO GOYA – Witches'
Sabbath

Je mnoho důvodů, pro které neznáme žádného neslyšícího umělce z období mezi druhým a čtrnáctým stoletím. Jedná se jak o nedostatek historických dokumentů, tak i o fakt, že po celou dobu středověku nebylo zvykem umělecká díla podepisovat, a proto první jména známe až s nástupem rané renesance. Na středověké umělce bylo spíše pohlíženo jako na řemeslníky a jejich díla byla produkována dílnami a cechovními systémy, které je sdružovaly dohromady pro určitý typ práce a řídily jejich výrobu. Bylo to pak i tím, že umělecká díla byla převážně

určená pro náboženské účely, a kvůli tomuto duchovními významu si nedovolili jméno zahrnout do díla. (Esparza, 2019)

Dalším důvodem je pravděpodobně přístup, s jakým se majoritní společnost stavěla k sluchově postiženým. Ve společnosti měli velmi nízké postavení a byli považováni za hloupé a nevzdělavatelné. Vzdělání se jim dostávalo především v rodině a od církve, která je brala jako charitativní případy a snažila se je zachránit před věčným zatracením.

Zvrat v přístupu k neslyšícím nastal roku 1515, kdy holandský učenec a filozof Roelof Huysman ve svém díle *De Inventione Dialectica* napsal: „*Viděl jsem člověka, který od kolébky neslyšel a byl tudíž také němý, který se naučil rozumět všemu, co bylo psáno jinými osobami a který vyjadřoval písemně všechny své myšlenky, jako by mohl používat slova.*“ (Hrubý, 2005, in Skákalová, 2016, s. 74) Změnil se tak pohled na možnosti vzdělávání sluchově postižených a od šestnáctého století se stále častěji vyskytují záznamy o poskytování individuální výchovy neslyšícím. Začaly se hledat optimální metody výuky neslyšících a i na českém území Jan Ámos Komenský upozorňuje, že všichni lidé by měli být vzděláváni a především lidé s postižením, kteří potřebují vnější pomoc pro rozvinutí jejich plného potenciálu. (Skákalová, 2016)

Mezi první učitele, kteří ve své výuce začali používat posunky neslyšících, byli Ettiene de Fay, který byl sám neslyšící už od narození, a abbé Charles Michel de l'Épée, který v Paříži založil první veřejnou školu pro sluchově postižené. Škola sklízela mnoho úspěchů se svými znakovými systémy, navštívila ji i carevna Kateřina a rakouský císař Josef II., a první školy založené v sedmdesátých a osmdesátých letech osmnáctého století v Evropě byly založené právě tohoto pařížského vzoru a výuku zakládaly na soustavnosti, promyšlenosti a všeobecné výchově, která plně rozvíjela schopnosti neslyšících. (Mázerová, 1999)

Do Ameriky přivezli pařížskou metodu neslyšící učitel Laurent Clerc a Thomas Gallaudet, kteří založili Americkou školu pro neslyšící (American School for the Deaf) v Connecticutu.

Postoje týkající se vzdělávání neslyšících nebyly v této době sjednocené a rozdělovaly se na dva hlavní proudy, a to orální metody a znakové metody. Spory mezi těmito dvěma proudy vyvrcholily roku 1880 na Milánském kongresu, kde učitelé neslyšících rozhodli, že využívání znakového jazyka ve výuce není žádané. (Skákalová, 2016)

5.2 Vývoj po Milánském kongresu a vliv orální metody

Výsledkem hledání jediného edukačního programu bylo usnesení kongresu, které oficiálně určilo orální metodu základním principem vyučování neslyšících, což výrazně ovlivnilo vzdělání v Evropě do poloviny dvacátého století. Drtivá většina učitelů hlasovala pro přijetí závěrečného usnesení, v jehož prvním bodu stálo: „...že má-li být hluchoněmý vrácen společnosti, musí se nesporně uznati artikulace jako důležitější činitel než posunek. Proto je zapotřebí, aby při vzdělávání hluchoněmých byla dávana přednost metodě orální.“ (Černý, 1934, in Mázerová, 1999, s. 9) Proti tomuto rozhodnutí protestovali samotní neslyšící a jejich spolky a sdružení. Britská asociace hluchoněmých prstovou abecedu a znakový jazyk označila za „nejpřirozenější a nepostradatelný“ a upřednostňovala kombinovaný systém výuky nad čistě orálním. Jelikož o jejich osudu ovšem rozhodovaly slyšící autority, jejichž cílem bylo, aby se neslyšící podřídili a splynuli s intaktní většinou, nebyly jejich námítky akceptovány. (Šabach, 2008)

Nařízení kongresu nebylo ale přesto důsledně uplatňované na všech školách a ústavech, a záleželo především na osobnostech těchto zařízení, které určovaly prosazovanou metodu, protože například v českém prostředí reforma vzdělávání výslovně nezakazovala používání znakového jazyka na školách. Na Moravě se orální metoda převážně používala hned po roce 1880, v Čechách se znakové metody přestaly používat okolo roku 1924, po zavedení reform, které zvýhodňovaly učitele praktikující orální metody. Pražský ústav, jakožto poslední česká škola praktikující znakové metody, zrušila výuku pomocí znakování roku 1932 s nástupem ředitele Aloise Nováka. Nedá se říct, že by se znakový jazyk přestal používat, ale dělo se tak mimo školy, kde se znakování trestalo. (Novotná, 2011; Mázerová, 1999)

Na to vzpomíná Olga Masníková, manželka zesnulého neslyšícího umělce Borise Masníka. Jako malá prodělala zánět středního ucha, po kterém ztratila téměř všechny sluch, a proto v šesti letech (pravděpodobně rok 1937) nastoupila do Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé na Smíchově. „Vzpomínám si, jak jsme ve škole nesměli znakovat. To bylo hrozné. Náš třídní učitel se jmenoval Císař a byl strašně přísný. Jednou například byla přestávka. My jsme se vyhrnuli z naší třídy a sešli jsme o patro níž, kde jsme měli jídelnu a internát. Zahlédla jsem kamarádku a začala jsem si s ní povídat, jak se má a tak. Najednou se tam objevil Císař a obořil se na mě: ‚Oli, nesmíš ukazovat, musíš mluvit!‘ Já mu říkala: ‚Ale ona nemůže mluvit, vždyť neslyší.‘ ‚Ne, budeš mluvit! Ať odezírá! A ty zaplat’ pokutu! Padesát haléřů.‘ ‚Ale já nemám žádné peníze...‘ ‚Tak já si to k sobě zapíšu, že mi to dlužíš,

a zaplatíš to později. ' Sice z peněz vybraných na pokutách pak učitel platil výlety na konci školního roku, ale i tak to bylo strašné. ' (Nováková, 2013)

Slyšící učitelé viděli schopnost verbálně komunikovat jako nejdůležitější předpoklad pro zařazení do života většinové slyšící společnosti a ignorovali právo sluchově postižených na vlastní jazyk. Dnes se orální metody opírají o teorii plasticity centrální nervové soustavy v období raného vývoje, možnosti včasné edukace sluchových drah, využití kvalitních sluchových pomůcek a „ušití metody na míru“. Toto včasné podchycení sluchového postižení a jeho kompenzace může vést k zachování funkčnosti sluchového centra, kdy je poté velice pravděpodobné, že žák bude schopný komunikovat a vzdělávat se pomocí mluvené řeči. V minulosti ale byly orální metody uplatňovány na všechny bez rozdílu na individuální potřeby, a to se ukázalo jako jeden z nejvýraznějších omylů v historii vzdělávání sluchově postižených, jelikož jedince ovlivnily jak v mentálním rozvoji, tak ve vzdělání, životě, v sebepojetí, ve vztazích se slyšící společností a tím, jak sluchově postižené přijímala a v pracovním uplatnění. (Novotná, 2011; Skákalová, 2016)

Například co se týče francouzského prostředí, britský teoretik a profesor vizuální kultury Nicholas Mirzoeff, označil orální metody a zákaz znakových jazyků za jedny z nepříznivých vlivů na neslyšící autory. Podle něj do jisté míry zničily neslyšící umění, které se znovu objevilo, až když byly znakové jazyky znovu zavedeny. (Mirzoeff, 1995, in Forbes-Robertson, 2004)

Zmíněné období mělo velký vliv na neslyšící umělce. Jak již jsem zmínila ve čtvrté kapitole, výtvarný projev jedince, který neměl k dispozici vyhovující komunikační prostředek a výchova a vzdělání pomocí orální metody mu přinášely potíže, připomínal svou podobou díla člověka s mentálním postižením. V pozdější době se také tato represe znakového jazyka stala častým zobrazovaným tématem pro umění sluchově postižených.

Dalším nepříznivým obdobím pro sluchově postižené se stala druhá světová válka, kdy se stali obětmi nucené sterilizace a „eutanazie“. (Skákalová, 2016) V této době byli také všichni postižení umělci označeni nacistickým režimem za tvůrce „zvrhlého umění“ (entartete Kunst), a jejich díla byla společně s díly umělců moderních uměleckých směrů, jakož jsou expresionismus, surrealismus, dadaismus, kubismus a fauvismus, ničena.

Tentokrát pozitivní milník pro neslyšící se vyskytl v šedesátých letech v podobě amerického vědce Williama Stokoea. Jeho lingvistické výzkumy znakového jazyka potvrdily, že mu patří

rovnoprávné místo mezi mluvenými jazyky, a že jeho znaky jsou komplexní lingvistické symboly vizuálně-motorického systému. Stejně jako u jazyků s auditivně-orálním přenosem se jedná o přirozený systém se svou gramatikou a strukturou naučený prostřednictvím sociálních interakcí v dětství. (Novotná, 2011)

5.3 Umění postižených v moderní společnosti

Jean Dubuffet je významnou osobností poválečného umění, který má jako jeden z prvních zásluhy na zprostředkování výtvarných děl postižených široké veřejnosti. Tento francouzský malíř a sochař dvacátého století se ve svých výtvarných dílech inspiroval především dětskou tvorbou, výtvoři mentálně postižených a duševně nemocných. Ve čtyřicátých letech se začal o jejich tvorbu zajímat po uveřejnění studie *Umění duševně nemocných: Příspěvek k psychologii a psychopatologii znázorňování* od německého psychoterapeuta, filozofa a historika umění Hanse Prinzhorna, a poté jejich tvorbu začal i sbírat v různých psychiatrických léčebnách. Tato díla, která byla protikladem oficiální vysoké kultury, se vyznačovala neškoleností, elementárností, spontánností a vycházela z vypjatých situací, halucinací, psychiky a nevědomí. Na těchto principech vznikl nový směr art brut, ze kterého se později vyvinuly i další již zmíněné směry, který se mimo jiné snažil změnit pohled na postižené jedince, kteří se stávají zajímavými a jedinečnými tvůrci.

Pod vlivem moderního umění se začínají vytvářet umělecké skupiny různých minorit, do kterých patří i Deaf art. „... umělecké pole, dosti pracuje s principem odmítání normativů, překonávání konvence, tvořivého narušování stereotypů a vůbec s tematizováním a odmítáním stigmatizace, vylučování a konceptu stejnosti. (...) Sám fenomén postižení, handicapu, stigmatu, ošklivosti, nenormality a vůbec jakékoliv jinakosti je oblíbeným tématem řady tvůrců a rovněž umělecká tvorba ‚jiných‘ lidí je předmětem zájmu oboru již po dlouhá desetiletí. Výtvarné projevy lidí s nějakou jinakostí dnes nejenže nejsou odmítány – naopak jsou zdrojem nadšení, zájmu, včetně neutuchajícího zájmu výzkumného a sběratelského.“ (Šobáňová, 2019, s. 69-70) Současné umění staví na hledání originality, jinakosti a poskytuje tak lidem s různými druhy znevýhodnění prostor pro sebevyjádření. (Šobáňová, 2019)

6 NESLYŠÍCÍ UMĚLCI V ČESKÉM PROSTŘEDÍ

Česká historie nám dala umělce, který se proslavil jako zakladatel českého moderního sochařství a jeden z nejvýznamnějších sochařů přelomu devatenáctého a dvacátého století. Jeho jméno je **Josef Václav Myslbek** (*1848 †1922), jehož nejznámějším dílem je jezdecký pomník svatého Václava na Václavském náměstí v Praze.

Narodil se v Praze do uměleckořemeslné rodiny, a ačkoliv byl od narození slyšící, od svých jednatřiceti let začal postupně ztrácet sluch, až nakonec ohluchl kvůli onemocnění sluchových nervů. Už jako šestnáctiletý se začal učit řemeslu v dílně Tomáše Seidana, poté u Václava Levého a studoval také malířství na Akademii výtvarných umění. Po ukončení studií začal sbírat zkušenosti při cestách do Drážďan, Vídně, Benátek nebo do Paříže, kde se v Louvru seznámil se sochařskou tvorbou moderních francouzských umělců, kteří ho ovlivnili v jeho vlastní tvorbě. Za svůj život se také stal profesorem na Uměleckoprůmyslové škole a později také na Akademii výtvarných umění.

Patří k vedoucím osobnostem monumentálního realismu a řadí se ke generaci tvůrců Národního divadla. Od architekta Josefa Zítka dostal zakázku na alegorie Dramatu a Opery a podílel se i na výzdobě interiéru Národního divadla. Jeho díla se vyznačují precizností a Myslbek byl sám k sobě velmi kritický. Před zhotovením svých děl vytvořil desítky důkladných studií, náčrtů a modelů a na tvorbě pomníku svatého Václava, tedy od prvních návrhů až po výslednou sochu, pracoval téměř třicet pět let. Byl vynikajícím portrétistou a vytvářel mnohé podobizny, jeho sochy můžeme nalézt v pražských hřbitovech, parcích, v chrámu svatého Víta, nebo i v zahraničí. (Broncová, Polák, 2018; Lang, 2020; Rosení, 2018)

V následujících třech kapitolách zabývám současnými českými autory, a to v oblastech kresby, malby, grafiky, počítačové grafiky a fotografie. Získávání informací o jednotlivých autorech jsem omezila na internetové vyhledávání pro získání co možná nejširšího okruhu. Po vyčerpání jmen ze mnou vytvořeného seznamu umělců se sluchovým postižením, mohu bohužel podotknout, že ne vždy jsou tyto osoby či jejich tvorba dostatečně prezentovány pro zájemce z širší veřejnosti. Někteří neslyšící umělci sice disponují osobními stránkami, které mapují jejich činnost, ale tyto stránky se zdají být často i několik let v nečinnosti a jedna byla dokonce v době psaní mé diplomové práce zrušená. Naopak aktivní bývají zřízené

facebookové účty, které se zaměřují na sdílení umělecké, především fotografické tvorby. Co už se potom týká dalších informací, které se dají najít na internetu, bývá jich k nalezení poskromnu a jsou spíše staršího data. Často se zde vyskytují stručné informace o nadcházející či proběhlé výstavě, kde jsou jména vystavujících autorů pouze zmíněná. Určitě nejvíc informací divák získá, pokud se mu přímo poštěstí navštívit vernisáž a výstavu neslyšícího umělce.

6.1 Kresba a malba

V Brně se roku 1935 narodila **Věra Macháčková** slyšícím rodičům jako třetí z dětí, kdy její bratr je taky neslyšící. Vyrůstala v prostředí, kde se kladl velký důraz na řeč a artikulaci, ale zároveň si rodiče s dětmi vytvořili jednoduchý systém znaků, pomocí kterých se mohli dorozumívat. Ve škole byla velmi úspěšná a stejně tak i v odezírání a mluvené komunikaci. Navštěvovala školu pro neslyšící v Brně. Zde docházela do jednotřídky, kde ale pan učitel neměl moc času se jí věnovat, a tak si většinou kreslila nebo psala deník. Poté přestoupila do Prahy a nakonec přestoupila v deseti letech na školu pro slyšící děti, kde se jí dále dařilo podávat skvělé výsledky. Toto období považuje také za jedno z nejdůležitějších v jejím životě, protože tím získala přístup k novým informacím a předmětům, které na škole pro neslyšící nebyly.

Už od dětství navštěvovala výtvarné lekce u malíře Emanuela Frinta a po vystudování základní školy se přihlásila na střední uměleckoprůmyslovou školu, kde úspěšně absolvovala obor Malování keramiky a porcelánu. Pracovní uplatnění našla v Archeologickém ústavu České akademie věd, kde se dopracovala až do pozice vedoucí keramické laboratoře, kde se zabývala restaurátorskou činností a účastnila se i různých vykopávek.

Za svůj život se věnovala i dětem, když pro ně vedla výtvarné kroužky a výtvarné tábory poté, co si všimla, že pro neslyšící děti neexistuje nabídka možných zájmových odpoledních kroužků. Pořádané tábory byly vždy nějak tematicky zaměřené, například na Řecko, Řím, Egypt a indiány, které měl zároveň i vzdělávací funkci. Snažila se také mezi neslyšícími šířit informace o výtvarném umění a ilustrovala také řadu knih pro děti. K dalším jejím aktivitám patří vedení výtvarných workshopů, kde se mísily a spolupracovaly slyšící a neslyšící děti, a pořádání každoročních výstav neslyšících autorů v pražské galerii U Zeleného ptáka. Při práci s dětmi dokázala poutavě a srozumitelně vyprávět na témata dějin umění, starobylých

kultur nebo známých umělců a zastávala názor, že dětem by se při výtvarné práci neměly zadávat úkoly s přesnými instrukcemi, ale aby mohly vyjádřit, cokoliv si přejí.

V pozdějším věku se začala učit způsobu malby pomocí olejových barev a barev na hedvábí. Ve svých dílech se inspiruje dějinami umění i tvorbou cizích národů jako například Indiánů, Inků, Aztéků, také latinskoamerickou kulturou, znázorňuje i vzpomínky na vlastní cestování do zahraničí (se svým manželem navštívila například Peru, Bolívii, Mexiko, Kanadu, Turecko a různé evropské státy). Dalšími častými ztvárňovanými motivy jsou pocity, krajina a pohledy na město.

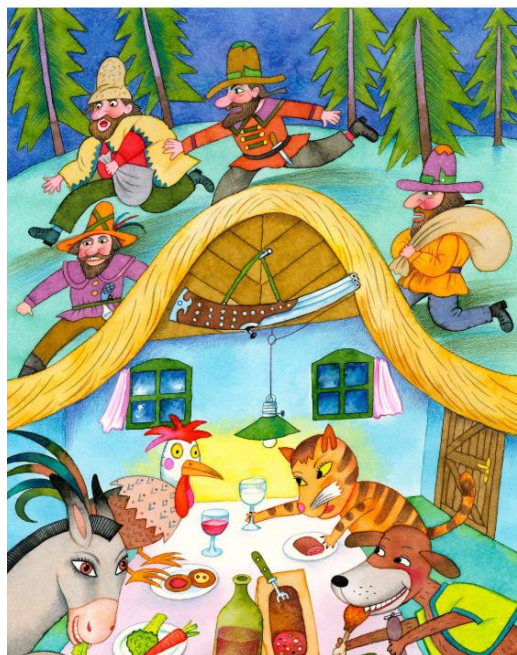


Obr. č. 7: LUDĚK LAUERMANN – fotografie Věry Macháčkové

Macháčková neslyšící reprezentovala i na poli sportu. V roce 1956 na mistrovství Evropy v Itálii se stala mistryní ve střelbě ve stoje z malorážky a v soutěži družstev neslyšících. (Česká televize, 2005, 2006; Kunešová, 2014; Novotná, 2011)

Především dětské publikum by určitě znalo tvorbu **Marie Tiché** (*1935). Tato těžce nedoslýchavá autorka je známá především svými ilustracemi pohádkových knížek pro nejmenší děti a začínající čtenáře. Narodila se v Zálesí u Neveklova neslyšící matce, ale zanedlouho po prvních narozeninách začala žít s tetou v Praze. Svoji sluchovou vadu se naučila kompenzovat po nástupu na základní školu pomocí odezírání a svoje první sluchadla dostala teprve ve dvaceti šesti letech.

S kreslením začala už jako malé dítě. Po vystudování Vyšší uměleckoprůmyslové školy v Praze v oboru ilustrace a knižní grafika pracovala dva roky u kresleného filmu. Protože ale měla ambice se osamostatnit, začala pracovat na volné noze. V tomto období brala zakázky pro různé firmy, a také se uchytila v čokoládovně Orion, kde navrhovala obaly. Podobně pracovala i pro na Slovensku začínající čokoládovnu Figaro, kde se jí za vytvoření obaly podařilo získat cenu Nejlepší obaly roku. Vytvářela také plakáty pro Svaz invalidů



Obr. č. 8: MARIE TICHÁ – ilustrace k Eduard Petiška vypravuje pohádky

k nejrůznějším akcím, jako byl například Mezinárodní festival pantomimy neslyšících. Teprve ve čtyřiceti osmi se dostala k toužené ilustraci, a to po spolupráci s nakladatelstvím Panorama, pro které vytvářela leporela. Po této zkušenosti začala zkoušet konkurzy na tvorbu pro nakladatelství Albatros a její ilustrace začaly postupně získávat i řadu ocenění, jako je například ocenění od Ministerstva kultury za nejkrásnější knihu roku, Výroční cena nakladatelství Albatros, Cena za celoživotní práci s dětskou knihou z roku 2012, také od nakladatelství Albatros. Společnost přátel knihy pro mládež společně s Klubem ilustrátorů dětské knihy a dalšími spoluorganizáteli Marii Tichou několikrát ocenili Zlatou stuhou,

což je ocenění udělované tvůrcům nejlepších knih pro děti a mládež, naposledy v roce 2011 za celoživotní práci s dětskou knihou.

Její ilustrace jsou vytvářeny pestrými akvarelovými barvami, které zdobí plno dětských knížek, zároveň se vyskytovaly i v časopisech Sluníčko nebo Mateřídouška, a k vidění byly i na mnoha výstavách. (Česká televize, 2008, b; Klub ilustrátorů)

Významnou osobností českého malířství je neslyšící **Antonín Kovařík** (*1942). Narodil se v Brodku u Prostějova a ve dvou letech přišel o sluch po zápalu mozkových blan. Navštěvoval jak ústav pro hluchoněmé v Ivančicích u Brna, tak i později základní školu pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí, kde prožil celou povinnou školní docházku. Poté co opustil školu, získal práci v podniku Agrostroj Prostějov. Zde měl možnost využít své výtvarné schopnosti a dále je rozvíjet na pozici kresliče v oddělení technické

dokumentace. Jeho úkolem bylo vytvářet nákresy strojů a jednotlivých součástí a podle jeho slov si tuto náplň práce oblíbil.



Obr. č. 9: ANTONÍN KOVAŘÍK – Můj životopis

představ ve snové krajině ve stylu surrealismu, kde se nezapře jeho oblíbený autor Salvador Dalí. Kovařík divákům zprostředkovává prožitky ze svého dětství, vlastní pocity obklopující hluchotu a také vize vnuknuté sny. Častými jsou pro něj témata vztahů mezi mužem a ženou, láska, vášeň a také zrození a smrt. Svá díla měl možnost vystavovat na desítkách výstav, třeba také i ve veřejných prostorách jako je vstupní hala prostějovské nemocnice, a dokonce i v Barceloně a v Amsterdamu. Právě na zmíněné výstavě s názvem Průvodci v prostějovské nemocnici měl autor za cíl seznámit slyšící veřejnost se světem neslyšících a ukázat své obrazy jakožto specifickou formu komunikace.

Kromě toho, že byl řadu let členem Sdružení pro kulturu neslyšících (SORDOS), v Prostějově v roce 1998 při Svazu neslyšících a nedoslýchavých založil organizaci Culture Deaf Moravia (CUDEMO), která sdružovala umělce z celé Moravy, a také pro děti v Prostějově pořádal výtvarné dílny a kurzy malby. (Moš, 2011; Novotná, 2011; Prostějovské radniční listy, 2006)



Obr. č. 10: Výstava malíře

S kresbami **Jana Žampacha** (*1957) se můžeme setkávat každý den a ani o tom nemusíme vědět. Tento autor s jemnou linií vytváří především ilustrace k různým publikacím. K takovým se řadí například Učíme se českou znakovou řeč Marie Růžičkové z roku 1997, která byla určená především pro rodiče sluchově postižených dětí a jedná se první učebnici v našem prostředí, která obsahovala na sedm set pojmů pro komunikaci s malým dítětem s obrázky znaků. Žampach se podílel i na navazujícím titulu Než půjdeme do školy a na příručce konverzace v českém znakovém jazyce od stejné autorky Znakování pro každý den. V roce 1994 pro Věru Strnadovou ilustroval příručku Potom ti to povíme, v roce 2000 se podílel na vytvoření Slovníku křesťanských pojmů pro neslyšící a vytvořil také ilustrace znaků slovníku k učebnici dějepisu pro sluchově postižené. Dále se výtvarně podílel na knihách Sosna od Tesárkové Evy z roku 2002, která je autobiografickým vyprávěním, jak se sluchově postižená autorka vypořádává se svým handicapem, Tichý přístav duše: literární, básnická a výtvarná tvorba neslyšících autorů, kterou vydalo sdružení Sordos v roce 1995 a v neposlední řadě vytvořil ilustrace pro neslyšící Elišku Vyorálkovou a její knihu básní Kapičky ticha.



Obr. č. 11, 12: JAN ŽAMPACH – ilustrace Elišce Vyorálkové

Kromě ilustrací vytvořil také cenu ZNASCAR pro organizaci Pevnost nebo sošky udělené minulý rok jako ocenění za zásluhy v činnosti pro komunitu neslyšících. (Nouzová, 2002; Novotná, 2011)

Úspěšnou post-surrealistickou malířkou je **Zdeňka Trnečková** (*1975), která se narodila a výtvarně působí v Prostějově. Zde vystudovala základní uměleckou školu a gymnázium, poté v Praze vystudovala dvouletý rekvalifikační kurz na Rudolfské akademii, který je určen pro majitele a pracovníky obchodů se starožitnostmi, pracovníky muzeí, galerií a památkové péče a sběratele. Získala také certifikát po dvouletém studiu v pražské Střední soukromé umělecké škole designu. Mezi lety 2003 a 2009 se sama věnovala výuce malby, která byla určená pro neslyšící a nedoslýchavé.



Obr. č. 13: ZDEŇKA TRNEČKOVÁ – ukázka malby

Obr. č. 14: ZDEŇKA TRNEČKOVÁ – ukázka fotografie

Pro její tvorbu jsou typické pestré kompozice přírodních motivů, transformace forem, i decentně erotizující výjevy ve fantaskním, snovém či také duchovním pojetí. Jsou plné detailů a symbolických prvků, ve kterých si divák může nalézt vlastní význam. Ústředním

motivem jejich maleb bývá většinou figura. Pracuje pomocí různých médií, ale především tvoří olejovými a akrylovými barvami.

Zaměřuje se také na fotografii, ve které zachycuje zvětšené fragmenty především nerostů či jiných přírodnin. Výsledné fotografie zobrazují přirozené abstraktní kompozice, často pestrých barev. Mnohokrát při své tvorbě využívá světelných efektů na různých strukturách přírodnin. Velký důraz je v nich kladen na estetickou hodnotu a vyvolávané emoce. Fotografování se ze začátku věnovala pouze okrajově jako koníčku, dnes už ale také pořádá výstavy zaměřené i pouze na své snímky.

Autorka svá díla nepojmenovává a nijak je nepopisuje. Podle jejích slov *"obrazy nemají názvy kvůli tomu, aby si pozorující divák našel, co v nich sám vidí a vytvořil si vlastní emoci. Snažím se ty obrazy tvořit tak, aby se neustále objevovalo něco nového a aby se vytvořené s postupem času měnilo."* (Burýšková, 2015)

Poprvé vystavovala už po dobu svých studií na gymnáziu, kde se také podílela na založení školní galerie. První samostatnou výstavu měla v roce 1997 a od té doby pravidelně vystavuje, především ve svém rodném městě a jeho okolí, její díla byla ale k vidění například i v Praze. V roce 2003 pro soutěž Miss Deaf World vytvořila návrhy plakátů a vstupenek a v roce 2007 vytvořila ke stému výročí prostějovského Národního domu výtvarnou kolekci Pocta secesi, ve kterém pracovala s motivy ženy a rostlinného dekoru ve fantazijním propojení. Společně se svou tvorbou byla také zahrnuta do publikace Figurální tvorba umělců Olomouckého kraje z roku 2010. (Burýšková, 2005; Kolář, 2007; Obrazy Trnečkové Zdeňky)



Obr. č. 15: ZDEŇKA TRNEČKOVÁ – obraz z kolekce Pocta secesi

Žačkou Věry Macháčkové byla i **Ivana Hay Tetauerová** (*1979), která se narodila v Plzni slyšícím rodičům. Poté co se s rodiči přestěhovala do Prahy, navštěvovala zde základní školu a gymnázium pro sluchově postižené. Kromě výtvarných kurzů a letních táborů pořádaných Macháčkovou, docházela od šesti let i do Lidové školy umění. Výtvarné umění ji oslovilo natolik, že se toužila přihlásit na Střední uměleckoprůmyslovou školu, v čemž jí ovšem bránila jazyková bariera. Umělecké tvorbě se nakonec věnovala při magisterském studiu dvojoboru Speciální pedagogika a Výtvarná výchova na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a poté při dalším studiu výtvarné výchovy pro střední školy. Během studia univerzity v Brně se zúčastnila také zahraničního studijního výměnného pobytu v Anglii, kde studovala angličtinu, britský znakový jazyk, ilustraci pro děti a mládež a ilustraci do novin a časopis. Absolvováním Masarykovy univerzity však svoje vzdělávání neukončila a nastoupila na Filozofickou fakultu univerzity Karlovy v Praze, kde se přihlásila na obory Čeština v komunikaci neslyšících a Český jazyk. V této době se účastnila studijního programu i na Gallaudetově univerzitě pro neslyšící.

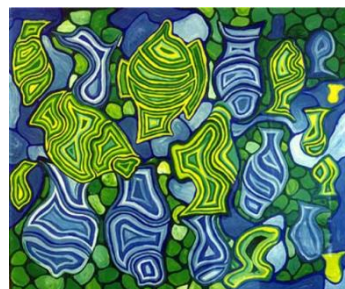
Za svoji pracovní kariéru zatím pracovala jako učitelka výtvarné, pracovní, tělesné výchovy a anglického jazyka ve škole pro sluchově postižené v Praze, vedla výtvarně zaměřené tábory. Podílela se také na zrealizování výměnných projektů pro neslyšící žáky do Velké Británie, Slovenska, Francie a Maďarska pod záštitou České unie neslyšících. Je aktivní i v publikační činnosti, kdy působila mezi lety 2005 a 2006 jako šéfredaktorka časopisu Unie, teď zde působí jako redaktorka a zde i do časopisu Gong přispívá svými ilustracemi. Pro knížku *Dívej se, povídám...* ilustrovala také pět převyprávěných klasických pohádek pro neslyšící děti. Společně s Lucií Sedláčkovou Půlpánovou založila v roce 2018 skupinu Czech Deaf Art 3+1, kde pořádají přednášky a výtvarné workshopy a mají za cíl sdružovat a podporovat umělce ve výtvarné, literární, mediální a dramatické oblasti.



Obr. č. 16: IVANA HAY TETAUEROVÁ– ukázka ilustrace

Ve vlastní tvorbě byla už od dětství inspirovaná především vlastní rodinou, ilustracemi dětských knížek a umělci, jako je třeba i Věra Macháčková. Její výtvarná tvorba obsahuje především malbu abstraktních a surrealistických motivů a ilustrace lidských postav. Kromě tradiční kresby a malby akrylovými barvami používá i grafické programy. Už od ukončení studií pravidelně vystavuje v galeriích či při různých příležitostech, jakými jsou například kulturní akce Neslyšících. Účastní se výtvarných soutěží i uměleckých festivalů, jak u nás, tak i v zahraničí. (Hay Tetauerová, Hejlová a Ťuláková, 2016; Křesťanová, 2020; Novotná, 2011; Sedláčková Půlpánová, Hay Tetauerová, 2018)

Úspěšná autorka, která si jako podklad pro své malby vybrala mimo jiné i sklo, je **Marcela Cinková** (*1980). Narodila se v Novém Jičíně. Je neslyšící na jedno ucho a ve druhém má zbytky sluchu. Chodila do běžné základní školy i přes to, že doktoři rodičům doporučovali, aby ji dali do ústavu, což odmítli. Doma s ní trénovali čtení, psaní a hlavně mluvení a teprve kole svých dvaceti let začala se sestrou navštěvovat kurzy znakového jazyka. Už od páté třídy docházela také do základní umělecké školy a ve Valašském Meziříčí vystudovala střední sklářskou školu, obor Umělecko-řemeslné zpracování skla. Několik let poté se přihlásila na studium do Ostravské univerzity na učitelství výtvarné výchovy pro základní umělecké školy a střední školy, které dokončila v roce 2010.



Obr. č. 17: MARCELA CINKOVÁ – malovaná sada sklenic

Obr. č. 18: MARCELA CINKOVÁ – malovaná váza

Obr. č. 19: MARCELA CINKOVÁ – malba na sklo

Po vystudování střední školy si zařídila vlastní dílnu, protože nemohla sehnat zaměstnání. Dnes maluje na různé skleněné předměty, jako jsou skleničky, vázy, misky, ale také na skleněné tabule. Kromě toho ale maluje také na klasické podklady typu papíru, plátna nebo sololitové desky. Mezi používaná média patří temperové, akvarelové a olejové barvy, pastel, a na sklo používá olovnaté barvy, které se vypalují při teplotě pětiset stupňů. Motivy, které

vytváří, jsou pestré, často abstraktního nebo přírodního charakteru. Vytváří také díla na zakázku nebo své výtvořiny prodává přes osobní webové stránky.

První výstavu měla již v roce 1999 a od té doby pravidelně vystavuje. Její díla byla k vidění například i v prostorách Poslanecké sněmovny v Praze nebo londýnské The Architects Gallery, kdy ji oslovila sama majitelka. (Ateliér Marcela; Dorazilová, 2017; Kratochvílová, 2002; Pavelek, 2010)

Podobné práci se věnoval také neslyšící **František Doležal** (*1979) z Nového Boru, který se narodil nedoslýchavým rodičům. Do základní školy pro neslyšící chodil v Praze, kde byl také na internátě. Po základní škole se chtěl vyučit truhlářem, ale protože jeho otec byl sklářem a on samotný měl výtvarné nadání, nechal se přemluvit a zkusil talentové přijímací zkoušky na Střední odborné učiliště sklářské. Zde vystudoval tříletý obor Malíř skla a získal v ýuční list. Hned na to nastoupil do sklářské firmy Crystalex. Později se také přihlásil na nástavbové maturitní studium s oborem Zušlechťování skla.

Vzory na skleněné předměty, jako jsou sklenice a vázy, nanášel technikou vysokého smaltu, která se používá pro dekorativní zdobení. Práce touto technikou je velice zdoluhavá, náročná, vyžaduje preciznost a trpělivost, a na jejím konci se vytvoří pravidelná plastická malba. Protože ale barvy obsahují olovo a jejich výpary jsou tudíž jedovaté, po přibližně deseti letech skončil s prací ve sklářské firmě kvůli zdravotním problémům. Od té doby se k malování skla vrátil pouze jednou po šesti letech v soutěži Hledáme Tiché talenty, kterou pořádala v roce 2014 Česká unie neslyšících. (Česká televize, 2014, b; Kratochvílová, 2004)

K výtvarníkům patří také **Michal Štěpánek** (*1984), kterého ve výtvarném umění rodiče podporovali už od dětských let a zapsali jej do kroužku Modkres, který vedla Věra Macháčková. Vytváří malby akrylovými barvami, kterými ztvárňuje přírodní a fantazijní témata a poslední dobou vytváří také různé miniatury. V současnosti se věnuje především psaní literárních příběhů, které doplňuje vlastními ilustracemi. Napsal hororovou povídku Srdce domu a scifi fantasy Jménem Utopie.



Obr. č. 20: MICHAL ŠTĚPÁNEK – Moby Dick

Účastnil se několika výstav, často společně s mladším bratrem Radkem (*1991), který se věnuje převážně kolorované fotografii. V roce 2015 převzal od Věry Macháčkové organizaci výstav neslyšících tvůrců v galerii a počítačovém klubu pro zdravotně postižené U Zeleného ptáka. (Michal Štěpánek, 2018; Česká televize, 2012)

Mezi nadané neslyšící patří i **Zuzana Dluhošová**, dříve **Juřinová** (*1987), která je již od narození těžce nedoslýchavá. Narodila se v Ostravě, kde navštěvovala i základní školu pro sluchově postižené a zároveň docházela do různých výtvarných kroužků. Se studiem dále pokračovala na Střední škole uměleckých řemesel v Ostravě s oborem Návrhářství a modelářství oděvů a v této době se také účastnila školních módních přehlídek. Po maturitě nastoupila na Učitelství speciální pedagogiky a výtvarné výchovy pro základní školy na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity. Po ukončení studia pracovala jako asistentka pedagoga na základní škole pro sluchově postižené v Brně a poté také jako učitelka výtvarné výchovy na základní škole v Ostravě. V současné době pracuje pro Českou unii neslyšících jako vedoucí sociálně aktivizačních služeb v Moravskoslezském kraji, přispívá do časopisu Unie a působí jako lektorka a tlumočnice českého znakového jazyka.

Zuzana vytváří jak kresby, tak i malby a tyto dvě techniky často kombinuje. K jejím dílům patří ilustrace, výjevy ze snů, fantazie či vzpomínek, a také například karikatury. Výsledné práce působí na diváka až snovým dojmem. (Zuzana Juřinová, Česká unie neslyšících)



Obr. č. 21: ZUZANA DLUHOŠOVÁ – Léto

Obr. č. 22: ZUZANA DLUHOŠOVÁ – Afrika trochu jinak

Obr. č. 23: ZUZANA DLUHOŠOVÁ – Západ slunce

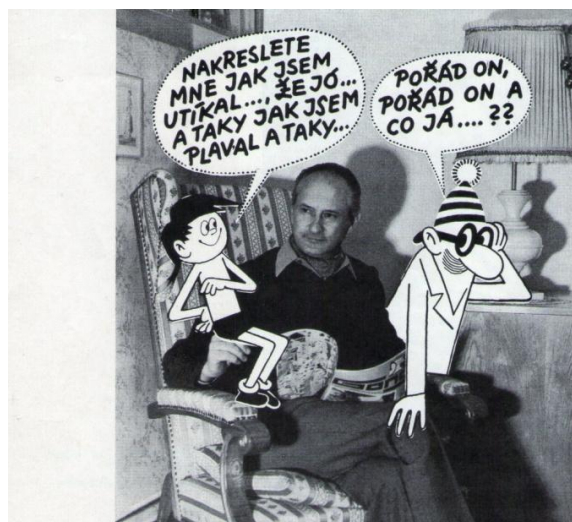
6.2 Grafika a počítačová grafika

Jednou z nejvýraznějších osobností českých neslyšících umělců byl grafik, kreslíř, fotograf a animátor **Boris Masník** (*1923 †2011). Jako dítě prodělal zánět mozkových blan, kvůli kterému zcela ohluchl teprve v šesti měsících. Před nástupem do školy se mu maminka hodně věnovala a sama jej učila mluvit, číst a psát. Z tohoto důvodu se v ústavu pro hluchoněmé ve Valašském Meziříčí, kde strávil nějaký čas, převážně nudil, protože to vše už uměl a kvůli nesouhlasu se způsobem tehdejší výchovy si jej maminka vzala brzy zpět domů. Naučil se výborně odezírat a často četl noviny a literární díla, což mu pomohlo v komunikaci s jeho okolím. Později ve škole pro slyšící se mu i přes sluchové postižení dařilo natolik, že to učitel často dával za vzor ostatním.

Náklonnost k výtvarnému umění získal od otce a díky svým vlohám se mu také podařilo vystudovat střední grafickou školu v Praze. Po studiích snil o tom, že by jednou pracoval u filmu a opravdu v roce 1944 nastoupil jako kreslíř do Ateliéru filmových triků, kde se k němu později přidali i jeho starší bratři Vojen a Ivan. S nimi v roce 1945 převzal ateliér a založil studio Bratři v triku, čímž vlastně vznikl první český ateliér kresleného filmu. Zde působil až do roku 1949 a koncem padesátých let začal pracovat jako animátor ve studiu loutkového filmu v Praze-Nuslích na Čiklově ulici, podle které se studiu říkalo Čiklovka. Zde spolupracoval s režisérem Břetislavem Pojarem. Masník ve svém oboru patřil mezi nejlepší a v tomto období vznikly také známá díla, jako Pojd'te pane, budeme si hrát a Dášeňka. Při práci byl kvůli svému postižení v určité nevýhodě, protože jako animátor musel vědět, kdy přesně má začínat pohyb. Jeho kolegové se řídili podle tempa řeči a zvukové

stopy filmu, takže Masník se při tvorbě musel spolehnout především na vizuální paměť poté, co mu Pojara předvedl, jak si scénu představuje. Studio se bohužel roku 1982 rozpadlo a Masník byl přeložen do zakázkové zahraniční produkce.

Mezi další jeho nejznámější animované večerníčky patří například Malá čarodějnice, O skřítku Racochejlovi a Oštrozok nebo také film pro děti Motýlí čas. Za svou tvorbu získával ocenění v Čechách i na zahraničních soutěžích. I po odchodu do důchodu se dál umělecky projevoval, a to především tvorbou filmů pro neslyšící, fotografií a kresbou pro časopis Gong.

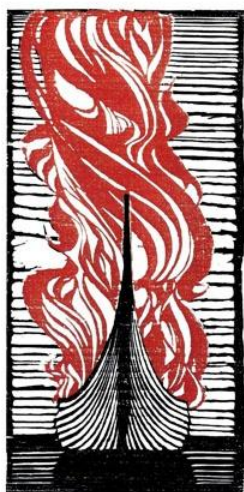


Obr. č. 24: Boris Masník s postavami z komiksu pro časopis Gong

Tuto významnou osobnost tvorby Neslyšících by si člověk mohl lehce splést s Borisem Masníkem (*1951), který kromě toho, že je jeho jmenovcem, je zároveň i jeho synovcem. I on se věnuje filmové tvorbě na pozici supervizora filmových efektů a má na kontě plno známých filmů, jako například Hořící keř, Hlídač č. 47, Obsluhoval jsem anglického krále, Anděl Páně, Čert ví proč a plno dalších. (Bernatt-Reszczyńska, 2019; Lavičková a Chladová, 2011; Nováková, 2013)

V roce 1942 se v Praze narodil významný nedoslýchavý akademický umělec **Jiří Altmann**. Vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze a dnes se se svojí tvorbou řadí mezi přední představitele tradičního dřevořezu, kterému se věnuje už od svých studií. I přes znalost veškerých klasických grafických technik se věnuje výhradně této, kterou za roky své tvorby dokázal mistrně zvládnout v působivých kombinaci vyřezávaných ploch a čar. Po vzoru grafik Paula Gauguina, Albrechta Dürera a německých expresionistů vytváří dynamické výjevy

s dramatickou hrou světla a stínu, kontrastem bílé a černé, používá výrazné obrysové linie a do svých děl často zakomponuje texty a navazuje tak vizuálně i na tradici středověké knižní grafiky čtrnáctého a patnáctého století. Zabývá se jak maloformátovými tak i velkoformátovými tisky ve kterých zobrazuje například symbolické či alegorické motivy, vztah mezi člověkem a přírodou, žánrové motivy inspirované každodenním životem, figury, zátiší, krajinu a městské výjevy. Jeho portrétní práce zobrazují věrně různé emocionální prožitky a nálady, zachycují například osoby z jeho blízkého okolí nebo ovlivněn svou hudebně založenou rodinou vytváří podobizny významných hudebních osobností. Často ve svých grafikách věnoval pohledům na starou Prahu a jejím architektonickým dominantám, vytvořil cykly na témata severských bájí a mýtů, ilustrace k různým literárním textům.



Obr. č. 25: JIŘÍ ALTMANN – Severské báje –
Královský pohřeb



Obr. č. 26: JIŘÍ ALTMANN – Bedřich
Smetana

Na celém grafickém procesu pracuje sám, ať už se jedná o vytvoření a přípravu dřevěné matice či tisk, díky čemu může plně pochopit jím vybranou techniku. Kromě dřevořezu používá také kresebná média či olejové barvy, především u portrétní tvorby, a pro svoji podobnost s prací na dřevěných matrikách, se věnuje i vytváření dřevěných soch. Jeho sochy vznikají ale také z kamene nebo občasně z mramoru a je také oceňován za svou restaurátorskou práci.

Pokud zrovna nemá samostatnou výstavu, účastní se výstav společně se slyšícími i neslyšícími umělci. Po studiích pracoval tři roky jako grafik v nakladatelství Giradet v Německu a stejně tak zde i vystavoval. Jeho díla k vidění i v Itálii, ve Slovensku,

ale například také v Maďarsku nebo Finsku. (Altmann, 2012; Sedláček, 2018; Stehlíková, 2017)



Obr. č. 27: JIŘÍ ALTMANN – Bábrlinka
Hájková



Obr. č. 28: JIŘÍ ALTMANN – Plakát k
výstavě v Mladé Boleslavi

Roku 1967 se do neslyšící rodiny narodil neslyšící **Michael Trousil**. Docházel do mateřské a základní školy v Praze-Radlicích a dva roky navštěvoval i Lidovou uměleckou školu, kterou opustil kvůli špatnému kolektivu, čehož dnes lituje. Vyučil se zámečnickem v pražském učilišti pro sluchově postižené a pět let se také opravdu živil jako klempíř a zámečník. Později byl deset let zaměstnaný i jako brusič či soustružník. Po těchto zkušenostech začal pracovat v grafickém studiu TROAS, které se mimo jiné zaměřovalo na vzdělávání neslyšících v počítačové grafice. Poté, co se naučil práci s počítačem, se zde zabýval vytvářením

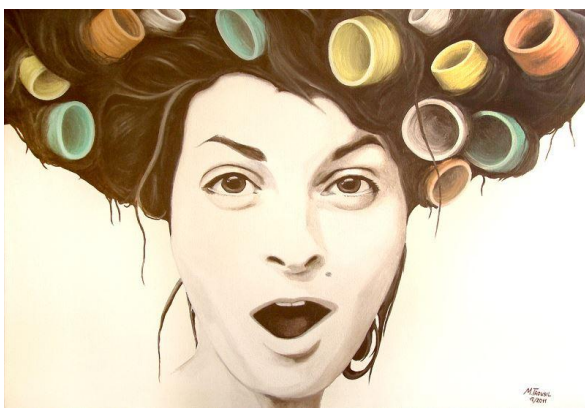


Obr. č. 29: Michael Trousil při tvorbě

učebních materiálů pro neslyšící, lektorováním, vytvářením reklam a designem webových stránek. Bohužel pro nedostatek peněz v roce 2011 studio ukončilo své služby. Pracoval také v Agentuře pro neslyšící APPN (dnes organizace Tichý svět) a dodnes pracuje pro Českou unii neslyšících. Zde vytváří

různé letáky, plakáty, vytváří videa ve znakovém jazyce a do časopisu Unie přispívá fotografiemi a grafickou úpravou. Pro Unii vytvořil také pexeso znaků českého znakového jazyka pro děti.

K malování se vrátil až v pětatřiceti. Svoji tvorbu vytváří na počítači v různých grafických programech a výsledek je často nerozeznatelný o klasické olejové malby či kresby. Těmto klasickým médiím se ale také věnuje, stejně jako fotografické tvorbě, kterou v současnosti pravidelně zveřejňuje na svém facebookovém profilu. Malby a kresby vytváří podle vlastních fotografií, a to především krajinu, zátiší nebo i nějaký zajímavý detail. Do jeho tvorby patří i kreslené vtipy, které přestal posílat do časopisu Gong poté, co po něm chtěli, aby byly tematicky zaměřené na neslyšící a sluchové postižení. Michael ovšem toto téma odmítl ironizovat. (Česká televize, 2010, a; Česká televize, 2010, b; Magazín Elita, 2013)



Obr. č. 30: MICHAEL TROUSIL – ukázka portrétní tvorby



Obr. č. 31: MICHAEL TROUSIL – fotografický detail lodi

Do mladší generace grafiků patří **Šimon Sedláček** (*1977), který se narodil s těžkou percepční nedoslýchavostí. Protože se narodil do slyšící rodiny, rodiče s ním komunikovali orálně. Pomáhali mu procvičovat sluch pomocí sluchadel a logopedicky s ním pracovali. Snažili se ho zapojit do většinové společnosti, a proto ho zapsali do běžné školky a později během základní školy také do skautu, v obojím ovšem nebyl spokojený a tak odešel. Navštěvoval základní školu a později i gymnázium pro sluchově postižené v Praze.

Dlouho mu trvalo, než se dokázal smířit se svým sluchovým postižením a naučit se s ním žít. Také nevěděl, jestli by se spíš zařadil mezi slyšící nebo Neslyšící. Při komunikaci s intaktním

okolím nerozuměl všemu a nemohl se zapojit do konverzace a ze znakového jazyka uměl jen pár znaků, takže i zde měl problém se začleňováním. Z tohoto důvodu udává jako nejsložitější období, když studoval na gymnáziu a na vysoké škole. Kolem dvacátého osmého roku života si našel své místo mezi těžce nedoslýchavými a postupně se začal účastnit i akci pro neslyšící. „*Tehdy jsem si uvědomil, že není nutno se "integrovat" za každou cenu. Pomohlo mi také vědomí, že svůj život ovlivňuji jedině já sám, že jsem to jen já, kdo můj život žije, a že bude takový, jaký si ho utvořím. Dále mi pomohlo, když jsem si uvědomil, že i přes svůj hendikep jsem zvládnul věci, které někdy nejsou samozřejmé ani pro slyšící lidi.*“ (Faltejsek, 2013) V této době si také nechal voperovat kochleární implantát. Dnes se svou manželkou vychovává pět slyšících dětí.

Sedláček má k výtvarnému umění blízko už od dětství, kdy byl ovlivněný především maminkou, která byla ilustrátorkou dětských knížek a časopisů, navíc ona i jeho sestra vystudovaly Uměleckoprůmyslovou školu, takže mu v pozdějších letech v mnohém pomohly. Doma měl přístup ke spoustě publikací o umění a s rodinou navštěvoval pravidelně výstavy. Už od dětství projevoval výtvarný talent a navštěvoval několik málo let i základní uměleckou školu. Po absolvování gymnázia se hlásil ke studiu na Vysokou uměleckoprůmyslovou školu, kam se dostal až na druhý pokus. Zde studoval v ateliéru grafického designu a vizuální komunikace a absolvoval jako první neslyšící člověk na této škole.

Grafický design si následně vybral jako své povolání. Chvilí pracoval v reklamní agentuře, většinou ale pracuje na volné noze. Navrhuje logotypy, vytváří vzhled a úpravu různých tiskovin, pracuje na plakátové tvorbě, spolupracuje na navrhování webových stránek. Stará se o grafickou úpravu Tichovinek, které vydává společnost Tichý svět, časopisu Unie, do roku 2015 časopisu a dalších tiskovin České komory tlumočnicků znakového jazyka, stejně tak o tiskoviny Pevnosti a do časopisu Gong přispíval ilustracemi. Vytvářel také ilustrace a grafickou úpravu pro dětské knihy a časopisy. Kromě toho také pracuje jako grafik pro časopis Gate, který je psaný jednoduší angličtinou pro žáky na přelomu základní a střední školy. (Česká televize, 2005; Faltejsek, 2013; Novotná, 2011)

6.3 Fotografie

Mezi neslyšící fotografy patří ing. **Luděk Lauermann** (*1947), který korespondenčně vystudoval fotografickou školu. Jeho tvorba obsahuje krajinná a urbanistická témata

a na svých stránkách prezentuje i snímky zachycující neslyšící. Své fotografie vystavoval při mnoha příležitostech, například ke čtyřicátému výročí založení časopisu Gong a vydání prvního čísla.

V rozhovoru pro Televizní klub neslyšících uvedl: „Umění zprostředkovává svět pocitů a vytváří tak mosty mezi lidmi a s celými komunitami navzájem.“ (Česká televize, 2005)

V roce 1990 byl zvolen předsedou Českého svazu sluchově postižených a mezi lety 1983 –1986 byl předsedou Pražského sportovního klubu neslyšících. (Novotná, 2011)



Obr. č. 32: LUDĚK LAUERMANN –
Hřbitovní zeď 2



Obr. č. 33: LUDĚK LAUERMANN – Pole II



Obr. č. 34: GABRIELA
ČAPKOVÁ – z knihy Světly
postižených

Úspěšnou fotografkou je i dcera ilustrátorky Marie Tiché, také těžce nedoslýchavá, **Gabriela Čapková** (*1957). Vystudovala Střední průmyslovou školu grafickou s oborem užitá fotografie a poté Filmovou a televizní fakultu Akademie múzických umění v Praze na katedře fotografie.

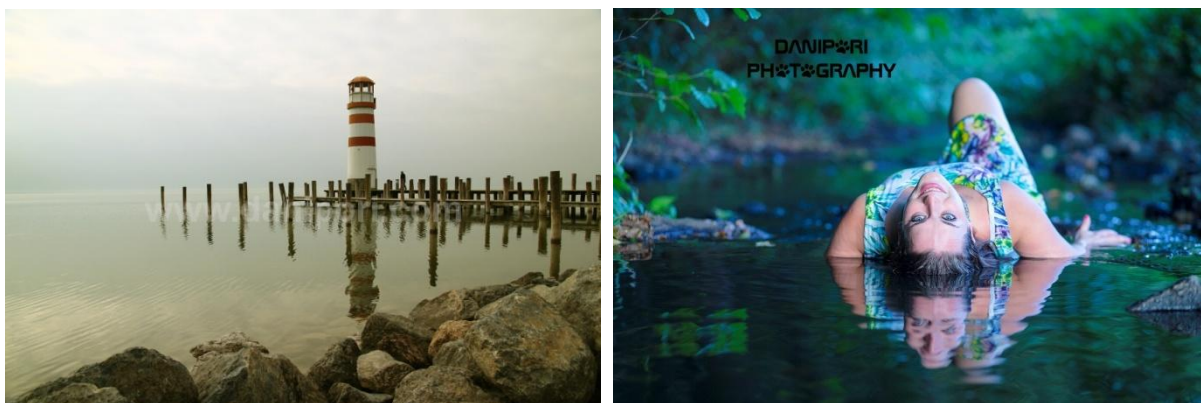
V roce 1988 se podílela fotografickou dokumentací na vytvoření knihy Světly postižených, která pojednává o problémech rodin s dítětem s mentálním postižením. Spolupracovala také s nadací Klíček, která poskytuje pomoc vážně nemocným dětem a jejich rodinám. Do přelomu osmdesátých a devadesátých let se převážně věnovala sociálním tématům, od kterých postupně ustoupila a začala se věnovat fotografování architektury a krajiny. V tomto duchu se podílela na vytvoření dokumentaristické publikace

Pražské zahrady a parky. Přibližně v roce 2003 získala práci v Národním památkovém ústavu, kde spolupracovala na digitalizaci a restaurování cenných fotografií památkového fondu, a naposledy v roce 2017 na publikaci *Ad unicum – Od gotiky k manýrismu*, která seznamuje s uměleckými díly z fondů. Několik jejích fotografií bylo také vybráno pro putovní výstavu *Olga Havlová a Výbor dobré vůle*, která svou cestu začala v roce 2010 k dvacátému výročí založení výboru. K dalším jejím činnostem se řadí i vedení fotografických kroužků v devadesátých letech pro žáky prvního stupně základní školy a pro mentálně postižené děti. (Čapková, 2003; Česká televize, 2008, b)

Do neslyšící rodiny se narodila **Daniela Hyklová (Pořízková)** (*1980), která je sama neslyšící. V Brně absolvovala základní školu pro sluchově postižené a poté gymnázium v integrované třídě. Následně nastoupila na bakalářské a magisterské navazující studium na Janáčkově akademii múzických umění s oborem Výchovná dramatika Neslyšících, kam se přihlásila na základě dlouholeté obliby pantomimy. Tématem její diplomové práce bylo *Fotografování v kultuře Neslyšících*, v jejímž rámci realizovala projekt, kdy neslyšící děti získaly základní poznatky focení a vytvořily vlastní fotoseriály.

Udává, že ji fotografování zajímalo už od dětství, kdy si půjčovala fotoaparát rodičů. „*Mnoho neslyšících má rádo focení, protože fotografie mohou pro ně sloužit jako deník. Většina neslyšících neradi píše deník v češtině a tak rádi fotografují své zážitky. Z fotografií pak vytvářejí vzpomínková alba nebo fotoknihy. Já osobně si deník nepíšu, ale ráda pořizuji fotky událostí, které si pak mohu kdykoliv v klidu prohlížet a vzpomínat na události na fotkách zachycené.*“ (DaNiPoRi) Až ve svých dvaceti letech absolvovala kurz digitální fotografie a vytváření fotografií, protože za jejího dětství žádné takové kurzy nebyly k dispozici.

Ve svých fotografických začátcích zachycovala vše, co se jí dostalo před objektiv, když hledala témata, která by pro ni byla ideální. Dnes se ve své tvorbě zaměřuje na krajinu, zvířata, lidi, často na nějaký detail, fotografuje plno akcí, které jsou pořádané neslyšícími. Na svých stránkách a facebookovém profilu také nabízí své služby. Pod vedením Unie neslyšících Brno založila fotografickou soutěž PhotoVisual, která běžela mezi lety 2007 a 2011, a kde působila jako hlavní porotkyně. Sama se zúčastňuje nejrůznějších soutěží, ať už pro neslyšící nebo pro širokou veřejnost. Zároveň své práce prezentuje i na různých výstavách, například v prostorách jako je Galerie střediska Teiresiás Masarykovi univerzity, kde společně s Karolínou Hyklovou vystavovala fotky, které pořídila na dovolené v Keni.



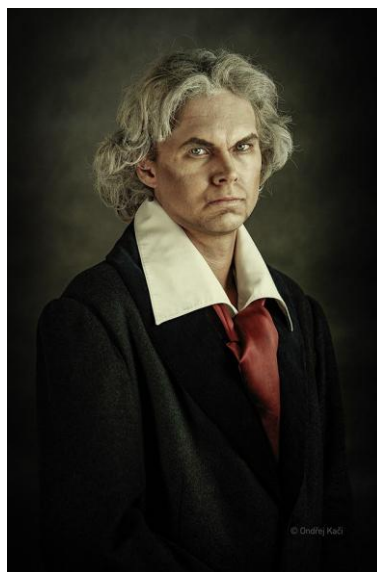
Obr. č. 35, 36: DANIELA HYKLOVÁ (POŘÍZKOVÁ)

Pracovala také jako asistentka pedagoga na základní škole pro sluchově postižené v Brně, lektorka znakového jazyka, působí jako moderátorka na různých akcích nebo vede různé workshopy. Jako herečka i fotografka se účastní vystoupení pořádaných Divadlem Neslyším. (Česká televize, 2013; DaNiPoRi; Hyklová (Pořízková))

Z Liberce pochází romský fotograf, těžce nedoslýchavý **Ondřej Kačí** (*1983). Nějakou dobu žil s matkou na Slovensku a zde také navštěvoval školu pro sluchově postižené v Lučenci. Po návratu do Česka vystudoval polygrafickou školu v Rumburku. Zde se potýkal komunikačními i sociálními potížemi ale ve studiu vynikal. V současnosti pracuje jako fotograf a grafik pro společnost Tichý svět. Pro ten v roce 2017 nafotil kalendář s názvem Velikáni ticha, v jehož rámci byli neslyšící zaměstnanci společnosti zachyceni jako slavné osobnosti se sluchovým postižením.

Fotografování se naučil jako samouk z knih a kurzů. Brzy na to začal vyhrávat a umisťovat se v různých fotografických soutěžích. Pro svou tvorbu čerpá inspiraci z vlastního dětství, kdy zažíval pocity nejistoty a strachu a zároveň i z negativních zážitků, kterými si jako sluchově postižený prošel. Jeho častým fotografickým tématem jsou portréty.

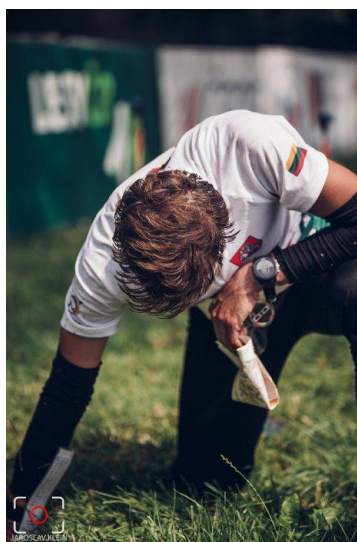
„Já jsem tam chtěl hlavně zdůraznit toho neslyšícího člověka, když má problémy, když něco neslyší, nebo když něco nedokáže domluvit. To všechno jsem se snažil dát do těch uměleckých fotografií, tam bylo hlavním cílem slyšícím lidem ukázat, jak my vnímáme svět,“ prohlásil v rozhovoru pro Český rozhlas Liberec o své putovní výstavě Svět ticha. (Cézová; Fürstová, 2018; Křest'ánová, 2017)



Obr. č. 37: ONDŘEJ KAČI – ukázka portrétní tvorby

Obr. č. 38: ONDŘEJ KAČI – fotografie z kalendáře Velikáni ticha

Mezi fotografie patří také **Jaroslav Klein**, neslyšící, který se narodil v Lounech. Vystudoval pedagogiku na střední škole v Hradci králové a zaměstnán je na pražské škole jako vychovatel. Od roku 2005 se věnuje fotografování. Zaměřuje se především na portrétní a rodinné ateliérové fotografie, dokumentováním svateb, sportovních a jiných akcí neslyšících.



Obr. č. 39, 40: JAROSLAV KLEIN

7 AMERICKÉ PROSTŘEDÍ

Výtvarná kultura amerických Neslyšících je bohatě rozvinutá oproti ostatním zemím a má dlouholetou tradici. Komunita se zde začala vytvářet již v první polovině devatenáctého století, kdy se po státech začaly neslyšícím otevírat první internátní školy, ve kterých učili i sami neslyšící, a to umožnilo rozvíjení znakového jazyka. Úspěšnost tohoto systému a touha neslyšících po hlubším vzdělání vyústila v roce 1864 založením první vysoké školy pro Nelyšící, Gallaudetovi univerzity. (Koutská, 2014)

Po usnesení Milánského kongresu záleželo mnohokrát především na jednotlivých představitelích škol a školských zařízeních, kterou vzdělávací metodu budou prosazovat, ale v nastalé situaci orální metoda rychle získala převahu. Uvádí se, že v Americe se na konci devatenáctého století 40 % žáků a studentů vzdělávalo orálně, ale již v roce 1920 toto číslo vystoupalo k 80 %. (Paddenová, Humphries, in Šabach, 2008) V některých školách však zůstalo i několik málo neslyšících učitelů, kteří znakovali se studenty, kteří v orálním vzdělávání selhávali. Gallaudetově univerzitě se dokonce po celou dobu represe podařilo udržet si svou prestiž i když dále rozvíjela a zachovávala znakový jazyk. V roce 1909 také neslyšící Joseph Schuyler Long publikoval první lingvistický slovník, který popisoval jednotlivé tvary a pohyby rukou, stejně tak jako pohyby těla, a u některých znaků použil i fotografický záznam. Příručka sice byla v některých svých aspektech nepřesná a nedostačující, znázorňuje ovšem touhu po sjednocení a zachování znakového jazyka. Pro toto úsilí se dále významným médiem ukáže film.

I v období, kdy orální metody byly na svém vrcholu, se neslyšícím podařilo uchovávat si znakový jazyk a to především na neoficiálních místech, jako jsou kluby a spolky neslyšících. Kromě interakce v pro ně přirozeném komunikačním systému tato místa poskytovala mimo jiné i kulturní vyžití tytu amatérského divadla, tance, nebo přednesu poezie. (Šabach, 2008)

Díky tomu, že se Neslyšící ve Spojených státech v průběhu let odmítli vzdát své kultury a na určitých místech ji stále udržovali a rozvíjeli, stala se Amerika s jejími umělci v různých oblastech vzorem pro Neslyšící z různých zemí. Umění a myšlenky, které zde vznikaly a které postupně přicházely a přicházející z Ameriky, se tak staly pro mnohé zdrojem inspirace.

V následujících třech oddílech bych se chtěla v krátkosti zmínit především o historii týkající se rozvoje divadla, filmu a vizuálního umění amerických Neslyšících a o některých významných osobnostech, které se vážou k Deaf Arts.

7.1 Divadlo

Divadelní spolky neslyšících mají v Americe dlouholetou tradici a často vnikaly při školách pro sluchově postižené. Výjimkou nebyla ani Gallaudetova univerzita, kde mezi světovými válkami vznikl dramatický klub. Jeho členové měli v roce 1942 vystoupit na broadwayském jevišti s adaptací hry ve znakovém jazyce. Tento počín si získal kladný ohlas i u slyšícího publika, podobné vystoupení se pořádaly ovšem dál jen ojediněle. (Šabach, 2008) Šedesátá léta minulého století se v Americe vyznačují množstvím významných společenských změn, a právě tato doba byla nakloněná založení prvního profesionálního divadla Neslyšících National Theatre for the Deaf, které vzniklo na koncepci divadelního spolku, který působil na Gallaudetově univerzitě. (Koutská, 2014)

První turné Národního divadla Neslyšících v roce 1967 se setkala s úspěchem, ale pouze u slyšícího publika. Divadelní sbor byl pod vedením slyšícího divadelního architekta veden tak, aby vyhovoval představám většinové společnosti. Neslyšící se ve výstupu museli přizpůsobit svým slyšícím kolegům, a slovosled znakového jazyka se upravil tak, aby odpovídal slovosledu angličtiny a choreografii představení. Ve výsledku byli neslyšící diváci s představením zklamáni, bylo pro ně zmatečné, špatně se orientovali v ději na pódiu a znakování bylo nesrozumitelné. (Šabach, 2008)

Národní divadlo Neslyšících dnes působí už přes padesát let a herci hráli v mnoha zemích, a to i mimo Ameriku. Vystupovali v Bílém domě i před mnohými monarchy. Za dobu jejich produkce se společnost podílela na odstranění předsudků vůči znakovému jazyku, na uzákonění znakového jazyka v televizi, filmu a divadle, poskytla neslyšícím odbornou výuku a pomohla jim k získání pracovních míst v zábavním průmyslu, a především se zaměřuje na zvyšování hrdosti členů komunity Neslyšících, jak už v sobě samém, tak i vůči své kultuře. (National Theatre of the Deaf)

Po státech funguje plno větších či menších divadelních společností pro Neslyšící. Mezi takové patří například New Yorkské divadlo Neslyšících založené v roce 1979, nebo divadelní společnost Sunshine Too, která byla v roce 1980 založená při Národním technickém institutu pro Neslyšících v Rochesteru a fungovala po dobu téměř dvaceti let. V současnosti

na ni navázala Sunshine 2.0, která pokračuje v tradici a se svými vystoupeními cestuje po různých školách, muzeích, konferencích a festivalech a vzdělává jak děti tak i dospělé se sluchovým postižením. (Sunshine 2.0)

7.2 Film

Filmový záznam ovlivňoval život neslyšících od samého počátku, a to různými způsoby. Po rozhodnutích vznesených na Milánském kongresu předseda americké Národní asociace Neslyšících Georg Veditz (*1861 †1937) zahájil projekt, v jehož rámci vzniklo na dvacet filmů pro podporu a uchování amerického znakového jazyka. Tyto filmy vznikly mezi lety 1910 až 1921 a v rámci putovní sbírky se dostaly do různých měst a škol pro neslyšící. (Koutská, 2014) „*Dokud budeme mít naše filmy, můžeme zachovat znaky v jejich původní čistotě. Doufám, že všichni budeme milovat a střežit náš krásný znakový jazyk, jako nejvznešenější dar, který Bůh dal neslyšícím.*“ Sám Veditz byl velmi vzdělaný člověk, bojovník za práva Neslyšících a ve své době ovlivnil spoustu lidí. Přispíval články do různých časopisů, v nichž široké publikum upozorňoval na problematiku potlačování znakového jazyka, diskriminaci neslyšících a nedoslýchavých v zaměstnání a celkově na zacházení s lidmi s postižením. (Gallaudet University, 2020)

Jak už bylo dříve zmíněno, nástup němého filmu znamenal pro neslyšící svou podobou a přístupností velký přínos. Dokázal se v něm prosadit **Granville Redmond** (*1871 †1935) po boku významného herce Charlieho Chaplina. Redmont ve svých dvou letech onemocněl spálou, kvůli které ohluchl, a později nastoupil do školy pro neslyšící v Berkeley, kde se naučil znakový jazyk. Právě na této škole získal základy výtvarného vzdělání, což ho ovlivnilo i v dalším životě. Při dalším studiu umění mezi intaktními spolužáky zdokonaloval své neverbální dovednosti a účastnil se i divadelních představení a představení pantomimi.

Po krátké umělecké kariéře byl nucen udělat výraznou změnu ve svém životě. Po světové válce byl prudký pokles v trhu s uměním a galerie se zavíraly. Jeho olejové obrazy mu přestaly vydělávat na obživu, a proto se obrátil na prosperující filmový průmysl. Zde dokázal zúročit své dovednosti mima a komunikace pomocí neverbální komunikace. V Hollywoodu se setkal s Charliem Chaplinem, na kterého udělal dojem svým vystupováním. Je pravděpodobné, že se Chaplin od něj něčemu mohl přiučit, i když byl sám mistrem neverbální komunikace, a ve filmu A Dog's Life divák může dokonce zahlednout znak pro „děti“. Redmond získal nejprve malé role, až se postupně propracoval k těm větším

po boku Chaplina, jako jsou ve filmech *The Kid* (1921) nebo *City Lights* (1931). Zahrál si také v dalších němých snímcích jiných režisérů a stal se tak nejznámějším neslyšícím hercem Hollywoodu. (McCouat, 2019)



Obr. č. 41: snímek zachycující Redmonda a Chaplina při natáčení *A Dog's Life*

S nástupem zvuku ve filmech se k nim neslyšícím znesnadnil přístup, jak už z pozice diváka, tak z pozice herce. Nepomohlo ani, že filmy pracující s hluchotou dlouhou dobu ani osudy neslyšících nezobrazovaly pravdivě a vytvářely ve společnosti nepravdivé předsudky. Významným snímkem z produkce slyšících je filmové drama z roku 1948 založené na skutečných událostech, *Johnny Belinda*, které jako první nezobrazuje hluchotu ve stereotypních podobách a neslyšící hrdinka nepodstupuje proces osvojování perfektního odezírání a artikulace, ale právě naopak film zobrazuje proces učení znakového jazyka, prstové abecedy a tlumočení. Na filmová plátna se tak postupně začaly dostávat realistické okamžiky ze života neslyšících, které ovšem hráli slyšící herci, jako Jane Wyman, která za hlavní roli v *Johnny Belinda* získala Cenu Akademie, tedy Oscara, za nejlepší herečku. (Koutská, 2014; Wikipedia (a))

Od sedmdesátých let se do rolí začínají obsazovat i neslyšící herci. Významným filmem americké kinematografie jsou *Bohem zapomenuté děti* z roku 1986, snímek, který slyšícím přibližuje kulturu Neslyšících a jejich hodnoty. Je to také adaptace stejnojmenné divadelní hry, která v roce 1980 získala Cenu Tony. Jedná se o první film, ve kterém byla neslyšící herečka obsazena do hlavní role a za tento svůj výkon obdržela Marlee Matlin, teprve dvacetiletá, jako první a zároveň zatím jediná neslyšící herečka Cenu Akademie a Zlatý glóbus pro nejlepší herečku. (Wikipedia (b))

7.3 Vizuální umění

V části, která se zabývá filmem, jsem se již zmínila o herci **Granvilovi Redmondovi**. Ten však v první části svého života rozvíjel své umělecké nadání a zabýval se olejovou malbou. K té se dostal při studiu na škole pro sluchově postižené v Berkeley, kde vedení zastávalo názor, že kresba, malba, modelování a řezbářství jsou ideálními předměty pro neslyšící studenty, a pod vedením jednoho z učitelů vytvořil svou první olejomalbu již v jedenácti letech. Na toto studium navázal na Kalifornské škole designu studiem umění a kresby. Byl velmi nadaným studentem, a tak později získal grant na dvouleté studium v pařížské Julianově akademii. V Paříži zůstal několik let, ale kvůli tíživé finanční situaci byl nucen se s novými schopnostmi vrátit do Los Angeles. Po návratu z Evropy se chvíli potýkal s depresí, ale nakonec našel vhodné studio a začal znovu malovat. Se začátkem nového století se mu podařilo prosadit se svou uměleckou kariérou.

Redmondovi první obrazy jsou charakteristické náladovou atmosférou a tlumenými barvami hnědých, šedých a tmavě modrých tónů podvečerní krajiny. S postupem času přejal principy, kterými tvořili impresionisté a vytvářel obrazy vyznačující se barevnou harmonií bez tmavých tónů a výrazných kontrastů. Tyto obrazy byly téměř vždy kalifornské krajiny a pobřeží, které maloval v plenéru. Zachycoval atmosféru krajiny, která se neustále proměňovala působením různých světelných efektů, ať už je to světlo za ranního oparu, mořské mlhy, letní jasné oblohy nebo za měsíčního svitu. Tato fascinace ho už neopustila a velmi silně věřil v důležitost zachycení okamžiku, a zastával myšlenku, že nikdo by neměl krajinu skicovat déle jak patnáct minut, protože poté už je vše jinak. Jeho obrazy navazují hluboký dojem ticha, což je také díky tomu, že se v jeho krajinách neobjevuje postava člověka, a když už, tak je pouze jeho nepodstatnou částí. Jediným obrazem, který kdy udělal a kde jsou lidé dominantním prvkem, je *Talk at the Beach*. (McCouat, 2019)



Obr. č. 42: GRANVILLE REDMOND – Talk at the Beach

Obr. č. 43: GRANVILLE REDMOND – Malibu Coast, Spring

Jako první uznávanou neslyšící výtvarnou umělkyní je **Betty G. Millerová** (*1934 †2012), která se na umělecké scéně objevila v sedmdesátých letech. Narodila se neslyšícím rodičům v Chicagu a měla dva starší bratry, kteří byli slyšící. I díky tomu si všichni mysleli, že také slyší, a až teprve když nastoupila do školky, zjistili, že je těžce nedoslýchavá a v pozdějším věku přišla o sluch úplně po prodělané horečce.

Rodiče se rozhodli co nejvíce využít její zbytky sluchu, a proto jí zapsali do školy, která podporovala orální metodu a později také do běžné školy. Byla výbornou studentkou a získala titul v oboru Výtvarné vzdělávání na Pensylvánské univerzitě a později sama učila sedmnáct let na Gallaudetově univerzitě jako profesorka výtvarného umění. Jako první neslyšící člověk se stala poradcem se zaměřením na drogové a alkoholové závislosti.

Její výtvarné práce jsou zaměřené na zobrazování zkušeností s hluchotou, útlak neslyšících intaktní společností, ale také i na vše pozitivní, co může Neslyšící zažít. Za svoji uměleckou kariéru pořádala plno úspěšných výstav v sedmdesátých, osmdesátých a devadesátých letech, samotná, nebo i s ostatními neslyšícími výtvarníky. Svými díly ovlivnila spoustu dalších autorů se sluchovým postižením, je označována za matku umění Neslyšících a styl, který jejím zapříčiněním vznikl, pojmenovala Deaf Art. V roce 1975 se podílela na spoluzaložení spolku Spectrum – Focus on Deaf Artist, který pořádal festivaly, workshopy a podporoval neslyšící umělce, kteří se zabývali výtvarným uměním, performancí, tancem, filmem, literaturou a poezií. (Deaf Art; If My Hands Could Speak..., 2011)



Obr. č. 44: BETTY G. MILLEROVÁ – Celebration



Obr. č. 45: BETTY G. MILLEROVÁ – Education Deaf

Spectrum bylo prvním spolkem, který se zajímal o umění Neslyšících. Tito umělci se sluchovým postižením se společně podíleli na formování a definování jejich směru, a úsilí zaměřili také na publikační činnost. Jedním z cílů bylo i založení Národní putovní výstavy, která by neslyšícím autorům zprostředkovala širší publikum, a zároveň by zvyšovala povědomí veřejnosti o jejich kultuře. V roce 1989 se na první mezinárodní konferenci Deaf Way Betty Millerová společně s dalšími neslyšícími umělci, kteří byli součástí Spectra, podílela na sepsání uměleckého manifestu Deaf View Image Art neboli De'VIA. Ten reprezentuje umělce, kteří uměleckými prvky ztvárňují vlastní zkušenosti, ať už jde o fyzickou zkušenost s hluchotou, nebo tu kulturní. Díla mohou zobrazovat osobní vztah s prostředím, ve kterém neslyšící žije, perspektivní náhled do každodenních situací, nebo i metaforická zobrazení. Nejčastěji zobrazovanými prvky jsou ruce a oči, ale svoji symboliku mají i uši a ústa. V umění Neslyšících mají své místo i děti, které znázorňují vztah, který sluchově postižení mají k další generaci, která převezme jejich kulturní hodnoty. Dalšími symboly mohou být dveře, květiny, lana či jiná pouta nebo zvířata. (Durr, 2006; Forbes-Robertson, 2004)

„Jejich pojetí umění Neslyšících je velmi přímé. Je to o znakování, tvarech rukou, útlacích, kochleárních implantátech, někteří jsou velmi hrdí na znaky a používají je ve své práci.“
(Forbes-Robertson, 2004)

Po vymezení, jak vypadá a co všechno obsahuje Deaf Art, vyplývá, že se dá rozlišovat mezi Neslyšícím, který je umělcem a tím, kdo tvoří v rámci programu De'VIA, protože v prvním

případě se může jednat o autora, který byť se sluchovým postižením, nemusí výtvarně zpracovávat témata související se světem Neslyšících.

Na sepsání manifestu se kromě Betty G. Millerové podílelo dalších sedm Neslyšících umělců, a to Paul Johnston, Chuck Baird, Guy Wonder a Alex Wilhite, Sandi Inches Vasnicková, Nancy Creightonová, Lai-Yok Ho a umělecká historička Deborah M. Sonnenstrahl. (Forbes-Robertson, 2004)

Paul Johnston se narodil v padesátých letech slyšícím rodičům v Los Angeles v Kalifornii. Vystřídal několik škol, které prosazovaly jak orální metodu, tak i znakový jazyk. Jako první neslyšící student získal bakalářský titul výtvarných umění na Rochesterově institutu technologie v New Yorku v oborech Design nábytku a Zpracování dřeva. Zde také studoval kulturu a literaturu Neslyšících a drama. Na svůj bakalářský titul navázal magisterským titulem se zaměřením na výtvarném vzdělávání a sochařskou tvorbu, a doktorátem ve výtvarném vzdělávání a filozofii z Pensylvánské státní univerzity.

V polovině sedmdesátých let se začal věnovat divadlu z pozice herce v Národním divadle Neslyšících a později i jako učitel, kdy vedl kurz uměleckého znakování (Creative Signing in Theatre and Storytelling). Nakonec byl také třicet dva let profesorem na Gallaudetově univerzitě, kde vedl několik výtvarně zaměřených oborů. Jeho umělecká tvorba obsahuje jak designově vytvořený dřevěný nábytek, tak abstraktní obrazy a malby a skulptury vytvořené v duchu De'VIA. (Deaf Art)



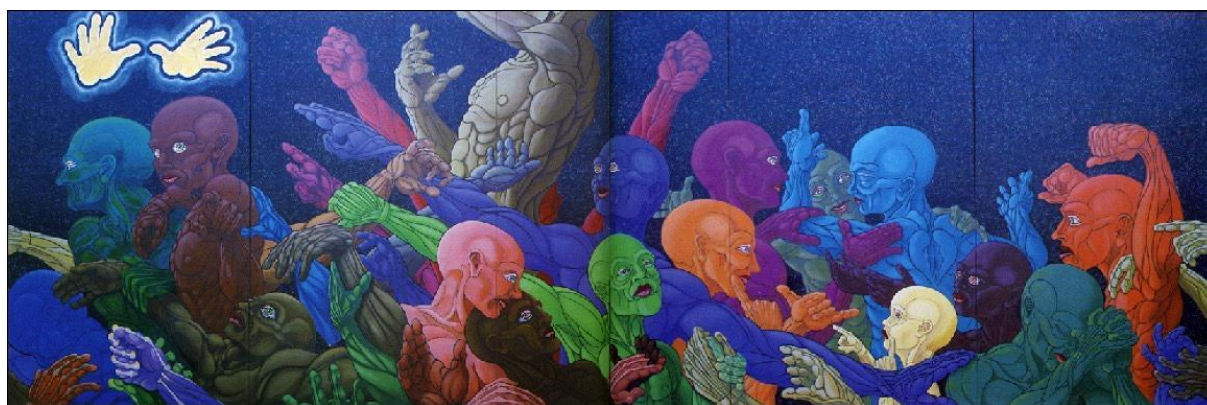
Obr. č. 46: PAUL JOHNSTON – maska ze série Handscapes

„Považuji se za téměř abstraktního umělce. Neustále se snažím vylepšovat a sdílet své umění tím, že předávám na papír své pocity, mé interpretace zkušeností z pohledu Neslyšícího jedince a používání rukou jako nástroje pro komunikaci i pro tvorbu. Moje díla občas

vyjadřují jak moji identitu Američana, tak Neslyšícího jedince žijícího bikulturním způsobem.“ (Deafart.org)

Významným americkým malířem byl **Chuck Baird** (*1947 †2012), který se narodil s mírnou nedoslýchavostí, ale postupem času ohluchl. Vyrostl v Kansas City, kde chodil do školy pro sluchově postižené a později nastoupil na Gallaudetovu univerzitu a v Rochesterově institutu technologie na Národní technický institut pro Neslyšící, kde získal bakalářský titul ve výtvarném umění. Za svou kariéru působil jako kurátor uměleckých výstav, sám se podílel na desítkách se svými díly a spolupracoval s více jak třiceti školami pro sluchově postižené. Po dobu několika let působil i jako herec v Národním divadle Neslyšících. Za svůj život byl uměleckou komunitou Neslyšících považován za významného autora a založil nadaci na podporu začínajících neslyšících umělců, která nese jeho jméno. Zemřel po dlouhém boji s rakovinou.

Malovat začal už jako náctiletý a poprvé vystavoval v roce 1975. Baird tvořil v rámci myšlenek De'VIA a jeho často zobrazovaným motivem byly ruce v pozici znaku nebo jinak odkazující na znakový jazyk. Na zakázku vytvořil také několik nástěnných maleb, jedna z nich je v Gallaudetově univerzitě. Je na ní vyobrazeno dítě, které v kompozici vyčnívá a znakuje „Ty jsi hluchý?“, na což mu dospělý odpovídá „Hluchý, jako ty!“ (Deaf Art; National Association of the Deaf; People Pill)



Obr. č. 47: CHUCK BAIRD - The Five Panels: Deaf Experiences

Z třetí generace neslyšících pochází umělec **Guy Wonder**, který vyrostl a chodil do školy pro neslyšící ve Vancouveru ve státě Washington. Později studoval v Národním technickém institutu pro Neslyšící a nějakou dobu strávil i na Gallaudetově univerzitě. Aktivně

se zapojuje do komunitního života Neslyšících a je aktivní v mnoha organizacích. Za svou kariéru přednášel a prováděl například i v Muzeu moderního umění Metropolitního muzea v New Yorku a vedl workshopy jak pro děti, tak pro dospělé.



Obr. č. 48: GUY WONDER – Forbidden Fingerspelling

Svoje díla vytváří z různých nalezených materiálů. Pro Forbidden Fingerspelling použil kombinaci kartónu, látky, pytloviny, dřeva a drátu, a to vše překrývá barva. V díle je zakomponovaná i stará tabulka znaků jednoruční abecedy, kterou překreslil jeho děda. Celé to znázorňuje dobu, kdy znakování bylo zakázané a Neslyšící si mezi sebou znakovali potají. Také ukazuje, jak i přes nelehkou situaci znakování přetrvalo a dál se šířilo komunitou. (Deaf Art; YouTube, 2019)

Dalším neslyšícím autorem podílejícím se na sepsání manifestu De'VIA je **Alex Wilhite**. Narodil se na začátku šedesátých let slyšícím rodičům. V mládí navštěvoval základní školu pro sluchově postižené, poté nastoupil na běžnou střední školu a jeden rok dokonce strávil v americké škole v Kuwaitu. Dále studoval v Národním technickém institutu pro Neslyšící v Rochesteru a na Gallaudetově univerzitě. Získal bakalářský a magisterský titul se zaměřením na výtvarné umění.

Jeho malby jsou abstraktní, často s geometrickými tvary, znatelnou texturou a typické jsou pro ně i výrazné barvy, kterými je autor fascinován. Tvoří akrylovými a olejovými barvami, a rozsáhlá je i jeho kolekce enkaustiky na dřevě (malování horkým voskem).

Se svým stylem řadí mezi post-minimalistické autory a sám Wilhite udává jako své vzory malíře, jako jsou Jackson Pollock, Frank Stella, Jasper John a Mark Rothko, kteří tvořili v období po druhé světové válce a patřili k vedoucím osobnostem abstraktního umění. Už od roku 1987 se účastní různých výstav, a to jak po Státech, tak i v Evropě nebo Asii. (Alex Wilhite Fine Art; Deaf Art)

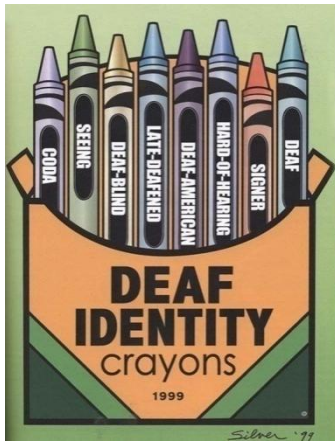


Obr. č. 49: ALEX WILHITE – Good Cell

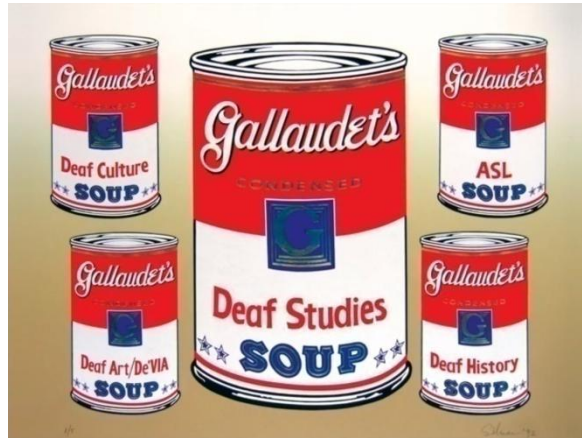
Obr. č. 50: ALEX WILHITE – Blue Sea

Ještě před vytvořením manifestu De'VIA v rozmezí šedesátých a sedmdesátých let na Gallaudetově univerzitě vznikla malá skupina studentů umění, kteří založili Deaf Art Movement. Tyto studenty zajímalo vytváření umění, které by zahrnovalo znakový jazyk nebo kulturu Neslyšících. Mezi ně patří výtvarnice **Ann Silver** (*1949), která se v Seattlu narodila do slyšící rodiny. Získala bakalářský titul z Komerčního umění na Gallaudetově univerzitě a později magisterský titul z New Yorkské univerzity.

Za svou kariéru pracovala jako designérka a umělecká ředitelka pro větší nakladatelské společnosti na Manhattanu a přibližně ve věku čtyřiceti pěti let byla její tvorba na přebalech okolo dvou tisíc knih. Vytvářela také loga, přáníčka, nebo i komiksy pro neslyšící publikum. Spolupracovala s Muzeem moderního umění nebo s Metropolitním muzeem umění. Zaměřuje se také na výzkumnou práci v oblasti Neslyšících studií a pořádá různé semináře.



Obr. č. 51: ANN SILVER – Deaf Identity Crayons



Obr. č. 52: ANN SILVER – Deaf Studies Soup Group

Její umělecká tvorba se zaměřuje na Pop art. Její díla obsahují často již existující obrazy, které paroduje nebo přetváří v kontextu neslyšící kultury. K tomuto stylu si vytvořila vztah už v dětství, když byla obklopená cereálními krabicemi, televizními upoutávkami, billboardy, různými logy a reklamou. (McGrain, 2017; Deafart.org; Deaf friendly, 2013)

Známa a jednoduše rozpoznatelná jsou díla umělkyně **Nancy Rourke**. Je neslyšící, ale v dětství byla špatně diagnostikovaná a rodiče i doktoři věřili, že má poruchu učení a narušené komunikační schopnosti. Tuto chybu odhalili až v jejích šesti letech. Vyrůstala v San Diegu a v pozdějším věku studovala grafický design a malbu v Národním technickém institutu pro Neslyšící a v Technologickém institutu v Rochesteru, a z tohoto studia získala magisterský titul.

V roce 1979 měla svou první výstavu, a to v Národní galerii umění ve Washingtonu. Poté pracovala grafická designérka pro firmy jako Xerox, Microsoft nebo 20th Century Fox. Po těchto zkušenostech se vrátila k malbě a její tvorba obsahovala portréty, krajiny nebo zátiší. V roce 2010 se připojila k hnutí De'VIA.



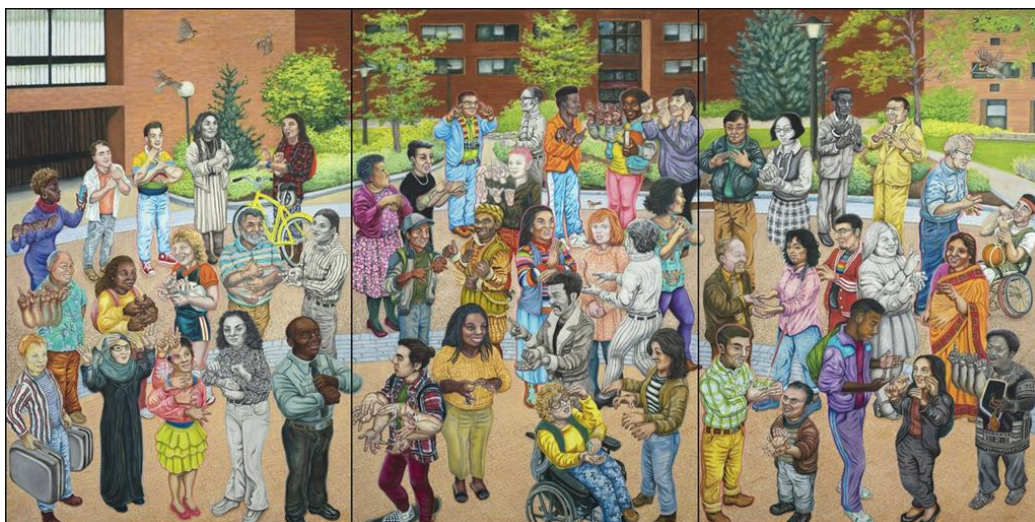
Obr. č. 53: NANCY ROURKE – Mona Lisa Deaf Revisited

Obr. č. 54: NANCY ROURKE – A Bouquet for Darlene

Obr. č. 55: NANCY ROURKE – George Veditz in Maryland

Její tvorba by se dala přiřadit k dílům fauvistů ze začátku dvacátého století. Ve svých obrazech používá čisté a výrazné tóny, maluje v barevných plochách a každá barva mívá svůj význam. Žlutá například symbolizuje naději a světlo, které neslyšící potřebují k tomu, aby viděli. Modrá značí negativitu, předsudky a diskriminaci a červená je pro energii a sílu. Často vytváří portréty známých neslyšících osobností ze současnosti i historie, jiná témata spojená se životem Neslyšících, politiku nebo reaguje na události ve společnosti. Plno obrazů z její tvorby v sobě obsahuje skrytý text, symbol nebo význam. (Maine Deaf Arts; Surdist United)

Významnou výtvarnicí je i mladá **Susan Dupor** (*1969), která v roce 1991 namalovala známý obraz *Family Dog*. Narodila se už jako neslyšící a má staršího bratra, který je nedoslýchavý. Vyrostla v Madisonu ve Wisconsinu a následně studovala v Národním technickém institutu pro Neslyšící a v Chicagu umělecký institut. Získala bakalářský titul z výtvarných umění a magisterský titul v oborech vzdělávání sluchově postižených a výtvarné vzdělávání. Sama později tři roky vyučovala v Národním technickém institutu pro Neslyšící a poté se vrátila do Wisconsinu, kde učí výtvarnou výchovu ve škole pro sluchově postižené, kterou sama navštěvovala.



Obr. č. 56: SUSAN DUPOR - Together

Ve svých obrazech často používá metafory ke sdělování vlastních zážitků, reflektuje v nich zkušenosti s neslyšícím světem. Velkou pozornost věnuje výrazům v obličeji, gestům v rukách a zachycení pohybu. V začátcích se její tvorba zaměřovala na témata spojená s útlakem Neslyšících, ale dnes se jedná o výjevy především oslavující tuto komunitu. V roce 2018 vytvořila k padesátému výročí založení Národního technologického institutu pro Neslyšící triptych, který zobrazuje padesát neslyšících různé národnosti z těchto pěti dekad. Každá postava je zachycena v okamžiku znakování a každý z těchto znaků je něčím významný a má nějakou spojitost s institutem.



Obr. č. 57: SUSAN DUPOR – Family Dog

Do její rané tvorby patří častokrát zmiňovaný obraz Family Dog. Zobrazuje neslyšící dívku, která se svou rodinou postrádá společný způsob komunikace. Nejasné a rozmazané obličeje dospělých příslušníků rodiny naznačují probíhající verbální komunikaci, která je dívce nedostupná a zároveň je situace ještě více nepřejícná zobrazením nehybných a založených rukou. (Deaf Art; Dupor Art; Durr, 2006)

Úspěšným autorem je od narození neslyšící **Charles Wildbank** (1948), narozen v New Yorku. Jako malý na přání rodičů docházel na hodiny klavíru, protože doufali, že by hudba mohla pomoci při rozvíjení zbytků sluchu, které by mohl mít. Na radu učitele

se začal raději ve věku devíti let věnovat výtvarnému umění. Získal umělecké stipendium ke studiu na Yaleově univerzitě, získal bakalářský titul na prestižní soukromé umělecky zaměřené univerzitě a na Columbijské univerzitě získal magisterský titul v oblasti vzdělávání. Několik let působil jako učitel žáků se sluchovým postižením, ale brzo se začal naplno věnovat své umělecké kariéře.



Obr. č. 58: Charles Wildbank při práci

Jeho tvorba obsahuje často rozměrné obrazy fotorealistické podoby. Vytváří portréty, zátiší, květinové motivy, přírodní scenérie a některé jeho práce jsou zaměřené i na gesta znakového jazyka. Se stejným důrazem na detaily se věnuje také své sérii Hado, která je zaměřená na zobrazování mořských vln. Obrazy vytváří nejčastěji pomocí akrylových nebo olejových barev a často pracuje podle vlastní fotografické předlohy. Poprvé na sebe upozornil v roce 1979, kdy své obrazy začal vystavovat ve výlohách obchodů na Páté Avenue a od té doby pořádá pravidelně výstavy a workshopy. (Stuart, 2008; Wildbank)



Obr. č. 59: CHARLES WILDBANK – L-O-V-E

Obr. č. 60: CHARLES WILDBANK – Tropical Fruit II

8 Závěr

Je těžké porovnávat stav v České republice a ve Spojených státech, už jen kvůli vysokému rozdílu v počtu uměleckých neslyšících tvůrců. Z toho, co jsem vypožadovala, můžu s určitostí pouze říct, že Amerika a její Neslyšící čerpají z bohaté kulturní historie, která u nás dlouho neměla možnost se rozvinout.

Pokud bychom chtěli na české prostředí vztáhnout principy uvedené v manifestu De'VIA, které popisují podobu vizuálního umění Neslyšících, Deaf Art, dalo by se říct, že významná část umělců jen patří do komunity Neslyšících a ve svých dílech nezpracovávají témata s jejich zkušenostmi spojená. Jinak řečeno, nejedná se tedy o „Deaf art“, ale o „art by Deaf people“. To ovšem neznamená, že by se jednalo o autory, jejichž díla nejsou kvalitní. Právě naopak.

Čeští autoři se k principům Deaf Art přibližují nejčastěji v podobě ilustrací, či fotografiemi které mapují život v komunitě a můžeme zde jmenovat například Ondřeje Kača, který ve svých fotografiích reflektuje vlastní zážitky a pocity z období dětství. Z Malířů by se sem ovšem bez pochybností mohl zařadit Antonín Kovařík, který pomocí obrazů divákům zprostředkovává vlastní prožitky a pocity spojené se svým stavem a podobná témata by se dala najít i v obrazech Ivany Hay Tetauerové.

Při vytváření jmenného seznamu českých umělců, kterými jsem se zabývala, jsem se prvotně opírala o práce Pavly Novotné (2011) a Moniky Božoňové (2009). Ve výsledku, z devatenácti mnou zmíněných autorů jich jedenáct bylo uvedených i v disertační práci Pavly Novotné a dvanáct v diplomové práci Moniky Božoňové s tím, že osm jmen měly zmíněných společně. S přihlédnutím k autorům, kteří již byli nějakým způsobem zaznamenáni a k odstupům času, mohu v současné situaci říct, že se na české scéně objevilo pouze pár nových umělců se sluchovým postižením, kteří se zabývají fotografií. Jelikož jsem ale byla omezena na informace zprostředkované přes internet, dalo by se také říct, že o dalších potencionálních umělcích možná pouze nebylo k nalezení dostatečné množství informací, které bych mohla zpracovat, nebo se nedostaly na internet.

Na začátku psaní této práce jsem si představovala, že v porovnání s českými budou američtí neslyšící umělci lépe prezentováni a medializováni, ale pravdou je, že informace se hledali pomalu stejně obtížně, jako v našich podmínkách. Co ovšem musím ocenit, jsou webové

stránky Deaf-art.org, které zaštiťuje Národní technický institut pro Neslyšící a Institut technologie v Rochesteru, kde jsou vybraní umělci prezentováni společně s vědeckými články týkajícími se Deaf Art a De'VIA.

Jedním z důvodů, proč se umělci se sluchovým postižením mohou rozhodnout neprezentovat vlastní tvorbu na internetu, může být jazyková bariéra, neboť nesmíme zapomenout, že čeština, a stejně tak i angličtina, není jejich mateřským jazykem, a proto jim spravování vlastních stránek může vytvářet potíže. Zároveň jsem ale v současné době sociálních sítí několikrát zaznamenala, že umělci svou tvorbu přenesli z webových stránek na facebookový profil. Ten pro ně může být jak jednodušší na manipulaci, tak i známý díky osobnímu využití. Zároveň se facebookové stránky zdají být ideálním prostorem, pro rychlé sdílení tvorby, informací a vyhledávání potencionálních zájemců o tvorbu. Nedá se popřít, že se jedná o významné možnosti, které se tak dostávají umělcům, a to především v oblasti fotografie.

Dalším faktorem je čas, který může být příčinou nižšího počtu nové tvorby a nepřímo i menšího počtu nových informací o autorovi. Jen málo jedinců se sluchovým postižením má svou uměleckou činnost jako hlavní zdroj příjmů. Nejčastěji se tvorbě věnují ve volných chvílích, které mají mezi pracovními a jinými povinnostmi, rodinou a dalšími zájmy. Nejčastějšími zaměstnáními uměleckého rázu je fotograf a grafik, často právě v rámci organizací pro sluchově postižené.

V neposlední řadě může být umělecká tvorba pro Neslyšící pouze způsobem trávení volného času, a nemají potřebu tyto své výtvořky sdílet se širším okolím.

Připadá mi, že vizuální umění českých Neslyšících je doposud nejisté a ocitá se někde ve svých začátcích. Jedná se ale pouze o můj názor, jakožto slyšícího jedince bez kontaktu s touto komunitou a adekvátního vhledu do současného stavu, a proto mi připadá vhodné, aby soudy o jejich umění vynášely více kompetentní osoby, ideálně přímo z řad Neslyšících, protože se přece jen jedná o jejich kulturu.

Otázkou je, zdali čeští Neslyšící pouze nemají potřebu ve svých dílech zobrazovat témata spojená s jejich životem a komunitou, anebo jestli jim tato podoba umění nebyla představená jako možná tvůrčí forma. Ať už je odpověď jakákoliv, pokládám za důležité, aby dětem se sluchovým postižením byla v období jejich vzdělávání představena výtvarná výchova, jako prostředek pro jejich expresi, kreativitu a rozvoj. Aby bylo zamezeno podceňování jejich schopností, vytváření šablonovitých a líbivých obrázků a využívání tohoto předmětu pouze jako relaxační vsuvky bez hlubšího účelu. Děti a žáci by měli mít příležitost seznámit

se s nejrůznějšími významnými osobnostmi umělecké historie i současnosti, jejich tvorbou a různými výtvarnými styly, a to jak z běžného proudu, tak i z Neslyšících umělců českých i zahraničních.

Literatura:

1. BOŽOŇOVÁ, Monika. 2009. *Výtvarná produkce jako prostředek vyjádření a obohacení kultury Neslyšících* [online]. Brno, [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/wtkay/12.11.Diplomova_prace.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce PhDr. Radka Horáková, Ph.D.
2. DURR, Patricia. 2006. *De'VIA: Investigating deaf visual art* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://scholarworks.rit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1424&context=article>. Rochester Institute of Technology.
3. FORBES-ROBERTSON, Amy. 2004. *DEAF ART: WHAT FOR?: A critical ethnographic exploration of the discourses of Deaf visual artists* [online]. Bristol, [cit. 2019-12-03]. Dostupné z: http://www.sedthailand.com/images/sub_1292598159/DeafArtWhatFor.pdf. Disertace. University of Bristol.
4. HORÁKOVÁ, Radka. 2010. Uvedení do surdopedie. PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, s. 141-147. ISBN 978-80-7315-198-0.
5. JACKSON, Peter W. 1990. *Britain's Deaf Heritage: The Late 18th Century* [online]. Pentland Press, [cit. 2019-11-17]. ISBN 978-0946270958. Dostupné z: web.archive.org/web/20170803151058/http://www.disability.co.uk/sites/default/files/resources/B.pdf
6. KOSINOVÁ, Barbora. 2008. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-94-9.
7. KOUTSKÁ, Mariana. 2014. *Kultura a kulturní instituce ve vzdělávání neslyšících žáků ZŠ* [online]. Brno, [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/na4o3/Disertace_Koutska.pdf. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PaedDr. Jiřina Klenková, Ph.D.
8. MÁZEROVÁ, Romana. 1999. *Kultura komunity neslyšících v České republice: Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938* [online]. Budapešť: Open Society Institute, [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1441/podzim2017/SP4RC_SP2c/um/historie_neslysicich_Mazerova.pdf

9. NOUZOVÁ, Miroslava. 2002. Soubor učebnic českého znakového jazyka. *Speciální pedagogika* [online]. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, **12**(4), 315-317 [cit. 2020-03-06]. ISSN 1211-2720. Dostupné z:
<http://dspace.specpeda.cz/bitstream/handle/0/739/315-317.pdf?sequence=1>
10. NOVOTNÁ, Pavla. 2008. *Deaf Art - Výtvarné umění v kultuře Neslyšících*. Brno: Masarykova univerzita. Pocity. ISBN 978-80-210-4776-1.
11. NOVOTNÁ, Pavla. 2011. *Proces získávání výtvarných zkušeností u neslyšících výtvarných tvůrců* [online]. Brno, [cit. 2019-12-03]. Dostupné z:
https://is.muni.cz/th/aqqk1/Novotna_Pavla_Disertacni_prace.pdf. Disertace. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Doc. PaedDr. Hana Babyrádová, PhD.
12. POTMĚŠIL, Miloň. 2003. *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0766-3.
13. POTMĚŠILOVÁ, Petra. 2007. Vybrané problémy sémiotických aktivit u osob se sluchovým postižením. *E-Pedagogium: Nezávislý vědecký časopis pro interdisciplinární výzkum v pedagogice, s ohledem na pedagogiku, speciální pedagogiku, pedagogickou psychologii a didaktiky oborů* [online]. Olomouc, **7**(2), 126-136 [cit. 2020-02-29]. ISSN 1213-7499. Dostupné z: <https://e-pedagogium.upol.cz/pdfs/epd/2007/02/12.pdf>
14. SCIENTIFIC COMMITTEE ON EMERGING AND NEWLY IDENTIFIED HEALTH RISKS. *Potential health risks of exposure to noise from personal music players and mobile phones including a music playing function* [online]. Brusel: European Commission 2008, [cit. 2020-05-12]. Dostupné z:
https://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/04_scenihhr/docs/scenihhr_o_018.pdf
15. SKÁKALOVÁ, Tereza. 2011. *Uvedení do problematiky sluchového postižení: učební text pro studenty speciální pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-098-6.
16. SKÁKALOVÁ, Tereza. 2016. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*. Hradec Králové: Gaudeamus. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-628-5.
17. SOUKUP, Václav. 2011. *Antropologie: teorie člověka a kultury*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-432-8.
18. ŠABACH, Petr. 2008. *Kultura Neslyšících: K některým otázkám komunity sluchově postižených v ČR* [online]. Praha, [cit. 2020-05-09]. Dostupné z:
<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120064700>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

19. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2018. *Tvoříme společně: Metodika pro výtvarnou výchovu s proinkluzivními přístupy k uměleckému vzdělávání*. Olomouc, [cit. 2020-02-27].
Dostupné z:https://www.imuza.upol.cz/site/wp-content/uploads/2018/01/Tvorime_spolecne_Sobanova-a-kol..pdf
20. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2019. *Výtvarný projev a disabilita: kořeny a současnost proinkluzivní didaktiky výtvarné výchovy*. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5561-7.

Internetové zdroje:

1. *Alex Wilhite Fine Art* [online]. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.alexwilhite.com/index.cfm>
2. Ann Silver. In: *Deafart.org* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: http://www.deafart.org/Biographies/Ann_Silver/ann_silver.htm
3. Ann Silver: Don't (Just) Call Her The Crayon Lady. In: *Deaf friendly* [online]. 24. 3. 2013 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <http://www.deaffriendly.com/articles/ann-silver-dont-just-call-her-the-crayon-lady>
4. *Ateliér Marcela* [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <http://www.atelier-marcela.wbs.cz/>
5. BERNATT-RESZCZYŃSKÁ, Markéta. V patnácti si ji vyhlédl budoucí zakladatel Bratří v triku. *Paměť národa* [online]. Praha, 4. 12. 2019 [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/v-patnacti-si-ji-vyhledl-budouci-zakladatel-bratri-v-triku>
6. Betty G. Miller: Art Pioneer. In: *If My Hands Could Speak...: ...they would say something profound.* [online]. 6. 9. 2011 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://ifmyhandscouldspeak.wordpress.com/2011/09/06/betty-g-miller-art-pioneer/>
7. BRONCOVÁ, Dagmar a Milan POLÁK. Josef Václav Myslbek. In: *Encyklopedie Prahy 2: kulturně historické dědictví* [online]. 22. 8. 2018 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/osobnost/741-josef-vaclav-myslbek>
8. BURÝŠKOVÁ, Martina. Snové barvy i fantasmie se nastěhovaly do Vlastivědného muzea: Odhalte erotiku i Bugattiho Zdeňky Trnečkové. In: *Olomouc.cz* [online]. 5. 9. 2015 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.olomouc.cz/zpravy/clanek/Snova-barevnost-i-fantaskni-predstavivost-se-nastehovala-do-Vlastivedneho-muzea-Zdenka-Trneckova-predstavuje-cudnou-erotiku-i-Bugattiho-25011>
9. CÉZOVÁ, Veronika. Ondřej: Ztráta sluchu v neslyšících často zakoření pocit méněcennosti. In: *Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob V ČR, z. s.* [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.snnr.cz/Ondrej-Ztrata-sluchu-v-neslysicich-casto-zakoreni-pocit-menecennosti.html>
10. ČAPKOVÁ, Gabriela. Čapková Gábina: O autorovi. In: *World webphoto gallery* [online]. 4. 8. 2003 [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <http://www.wwg.cz/vystavy-cz-autoru/capkova-gabina>
11. *DaNiPoRi.CoM* [online]. [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: <https://www.danipori.com/?/>

12. *Deaf Art* [online]. Rochester, NY [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://deaf-art.org/>
13. Deafland. In: *Česká televize: iVysílání: Televizní klub neslyšících* [online]. 12. 9. 2018 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/218562221800013/>
14. Dílna malíře Michala Štěpánka. In: *Česká televize: iVysílání: Televizní klub neslyšících* [online]. 22. 11. 2012 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/212562221800017/obsah/230839-dilna-malire-michala-stepanka>
15. DLUHOŠOVÁ, Zuzana. Náš tým CSS ČUN Ostrava SAS: Mgr. Zuzana Dluhošová. In: *Česká unie neslyšících, z.ú.* [online]. [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <https://www.cun.cz/cs/socialni-sluzby/socialne-aktivizacni-sluzby/sas-moravskoslezsky-kraj/nas-tym-css-cun-ostrava-sas/>
16. DORAZILOVÁ, Petra. Výtvarnice Marcela Cinková zve do „Krajiny ticha“. In: *Polar: moravskoslezská regionální televize* [online]. 7. 4. 2017 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://polar.cz/zpravy/novojicinsko/novy-jicin/11000007952/vytvarnice-marcela-cinkova-zve-do-krajiny-ticha>
17. *Dupor Art* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <http://duporart.com/>
18. ESPARZA, Daniel. Why didn't medieval artists sign their work? *Aleteia* [online]. 5. 1. 2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://aleteia.org/2019/01/05/why-didnt-medieval-artists-sign-their-work/>
19. FALTEJSEK, Radek. MgA. Šimon Sedláček: grafický designér. In: *Já, mé úvahy a názory* [online]. 21. 12. 2013 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <http://radekfaltejsek.blog.cz/1312/mga-simon-sedlacek-graficky-designer>
20. FELISATI, D. a G. SPERATI. Francisco Goya and his illness. *PubMed Central®: U.S. National Library of Medicine, National Institutes of Health* [online]. Bethesda, 5. 10. 2010 [cit. 2019-11-18]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3040580/>
21. Filmy od neslyšících pro neslyšící. In: *Česká televize: Televizní klub neslyšících* [online]. 30.9.2008 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/208562221800013/> (a)
22. Fotografka Daniela Hyklová. In: *Česká televize: Televizní klub neslyšících* [online]. 4. 4. 2013 [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/213562221800005/>

23. FÜRSTOVÁ, Lucie. Ondřej Kačí z Liberce fotí ticho. Chce ukázat svět neslyšících. In: *Český rozhlas: Liberec* [online]. 21. 1. 2018 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://liberec.rozhlas.cz/ondrej-kaci-z-liberce-foti-ticho-chce-ukazat-svet-neslysicich-6677917>
24. George Veditz. In: *Gallaudet University* [online]. Washington, D.C., 11. 3. 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.gallaudet.edu/about/history-and-traditions/george-veditz>
25. Guy Wonder, Forbidden Sign Language Alphabet, 2009. In: *YouTube* [online]. 7. 11. 2019 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?time_continue=56&v=NEFjsbmQGOA&feature=emb_1ogo. Kanál uživatele MAG Rochester
26. HARRINGTON, Tom. Earliest Known Deaf People (to 1700 AD). *Gallaudet University* [online]. Washington, 2006 [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20071012084125/http://library.gallaudet.edu/deaf-faq-earliest-deaf.shtml>
27. HAY TETAUEROVÁ, Ivana, Lenka HEJLOVÁ a Monika ŤULÁKOVÁ. Redakce se představuje. *Unie* [online]. 2016, 20(1-2), 10 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://issuu.com/casopisunie/docs/unie1-2>
28. Hledáme Tiché talenty. In: *Česká televize: Televizní klub neslyšících* [online]. 15. 10. 2014 [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/214562221800013/> (b)
29. Hudba a neslyšící: Skupina Tiché rytmy. In: *Česká televize: iVysílání: Televizní klub neslyšících* [online]. 23. 4. 2014 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/214562221800005/obsah/322248-skupina-tiche-rytmy> (a)
30. HYKLOVÁ (POŘÍZKOVÁ), Daniela. MgA. Daniela Pořízková - hlavní porotkyně. In: *PhotoVisual* [online]. [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: igoregi.cz/photovisual/members/member2.html
31. Children of a Lesser God (film). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Children_of_a_Lesser_God_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Children_of_a_Lesser_God_(film)) (b)
32. Chuck Braid. In: *People Pill* [online]. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://peoplepill.com/people/chuck-baird/>
33. Jiří Altmann [online]. 2012 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <http://altmannjiri.cz/uvod.html>

34. Johnny Belinda (1948 film). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Johnny_Belinda_\(1948_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Johnny_Belinda_(1948_film)) (a)
35. Josef Václav Myslbek. *Rosení: měsíčník, který vás osvěží* [online]. Praha, 2018, 4(6), 15-16 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <https://www.narodnikronika.cz/getattachment/695f3963-43be-4adb-ae45-1b7cc9bf7a46/R6-web.pdf>
36. Kapičky ticha. *Knižní startér* [online]. 2016 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <http://knizni-starter.cz/projekty/25-kapicky-ticha.html>
37. KOLÁŘ, Václav. Pocta Národnímu domu svébytné autorky postsurrealistické orientace. *Prostějovské radniční listy* [online]. Prostějov, 2007(9), 6 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/filemanager/files/193502.pdf>
38. KRATOCHVÍLOVÁ, Kristina. Práce mi jde od ruky. *Gong* [online]. 2004(7) [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <http://www.gong.cz/clanky.php?c=113>
39. KRATOCHVÍLOVÁ, Kristina. Vdechuje sklu krásu. *Gong* [online]. 2002(6) [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <http://www.gong.cz/clanky.php?c=32>
40. KŘEŠŤANOVÁ, Lucie. Od malička jsem ráda malovala: 26. 3. 2020. In: *Idětskýsluch.cz: informační portál* [online]. [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <https://www.idetskyслuch.cz/pece-o-dite/znakovy-jazyk/od-malicka-jsem-rada-malovala/>
41. KŘEŠŤANOVÁ, Lucie. Kalendář Velikáni ticha představuje dvanáct neslyšících osobností. In: *Ruce.cz* [online]. 10. 11. 2017 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <http://ruce.cz/aktuality/2203>
42. KUNEŠOVÁ, Hana Marie. Žena, která umí nestárnout: Rozhovor s Věrou Macháčkovou. *Ruce* [online]. 22. 3. 2014 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/1113-zena-ktera-umi-nestarnout>
43. LANG, Miloš. Josef Václav Myslbek: Zakladatel českého moderního sochařství. *Jsem jedno ucho: Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob v ČR, z.s.* [online]. Praha, 2020, (7), 10 [cit. 2020-04-20]. ISSN 2571-2233. Dostupné z: <https://www.snnr.cz/file/PP2/casopis-JJU-7-unor-2020.pdf>
44. LAVIČKOVÁ, Blanka a Veronika CHLADOVÁ. Boris Masník: tichý služebník animovaného filmu. *Ruce* [online]. 17. 7. 2011 [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: ruce.cz/clanky/909-boris-masnik-tichy-sluzebnik-animovaneho-filmu
45. MARIÁKOVÁ, Kristýna, ed. Gallaudet Dance Company – taneční akademie pro neslyšící tanečnice. *Tiché zprávy* [online]. 12. 2. 2020 [cit. 2020-03-13]. Dostupné z:

- <https://www.tichezpravy.cz/gallaudet-dance-company-tanecni-akademie-pro-neslysici-tanecniky/>
46. Marie Tichá. In: *Klub ilustrátorů* [online]. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <http://www.klubilustratoru.cz/cs/ilustratori/ticha-marie>
47. MCCOUAT, Philip. The Extraordinary Career of Granville Redmond: Deaf Artist and Silent Movie Actor. In: *Journal of Art in Society* [online]. 2019 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <http://www.artinsociety.com/the-extraordinary-career-of-granville-redmond-deaf-artist-and-silent-movie-actor1.htmlr/>
48. MCGRAIN, Vienna. Dyer Arts Center showcases work of Ann Silver. In: *Rochester Institute of Technology* [online]. Rochester, NY, 8. 2. 2017 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.rit.edu/news/dyer-arts-center-showcases-work-ann-silver>
49. Michal Štěpánek: *imaginární realismus* [online]. Praha, 2018 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://mickbear.wixsite.com/michalstepanek/>
50. Mluvící ruce. *Česká unie neslyšících, z.ú.* [online]. [cit. 2020-02-19]. Dostupné z: <https://www.cun.cz/mluvici-ruce/>
51. MOŠ, Pavel. Neslyšící malíř z Brodku vystavoval i v Barceloně Zdroj: https://prostejovsky.denik.cz/zpravy_region/neslysici-malir-z-brodku-vystavoval-i-v-barcelone.html. *Prostějovský deník* [online]. Prostějov, 24. 9. 2011 [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: https://prostejovsky.denik.cz/zpravy_region/neslysici-malir-z-brodku-vystavoval-i-v-barcelone.html
52. N Rourke ARTivism SAC. In: *Surdist United* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://surdistsunited.com/news-media/n-rourke-artivism-sac/>
53. Nancy Rourke. In: *Maine Deaf Arts* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.mainedeafarts.com/nancyrourke/>
54. *National Theatre of the Deaf* [online]. West Hartford, CT [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://ntd.org/>
55. Neslyšící IT odborníci: Vzdělávání neslyšících v počítačové grafice. In: *Česká televize: iVysílání: Televizní klub neslyšících* [online]. 1. 6. 2010 [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/210562221800008/obsah/147833-vzdelavani-neslysicich-v-pocitacove-grafice> (a)
56. Neslyšící IT odborníci: Volný čas grafiků. In: *Česká televize: iVysílání: Televizní klub neslyšících* [online]. 1. 6. 2010 [cit. 2020-03-12]. Dostupné z:

- <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/210562221800008/obsah/147834-volny-cas-grafiku> (b)
57. NOVÁKOVÁ, Radka. Olga Masníková (* 1931): Manžel si mě vyhlédl v tanečních u neslyšící tanečnice Mobi Urbanové. *Memory of Nations* [online]. Praha, 13. 12. 2013 [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <https://www.memoryofnations.eu/cs/masnikova-olga-20131213-0>
58. Neslyšící malíř promlouvá svými obrazy. *Prostějovské radniční listy* [online]. Prostějov, 2006(16), 8 [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <https://www.prostejov.eu/filemanager/files/192958.pdf>
59. *Obrazy Trnečkové Zdeňky* [online]. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <http://www.obrazytrneckova.cz/>
60. *Oukej* [online]. 2012 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://ds-oukej.cz/>
61. Paul Johnston. In: *Deafart.org* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: http://www.deafart.org/Biographies/Paul_Johnston/paul_johnston.html
62. PAVELEK, Ivan. Novojičínská výtvarnice vystavuje v Londýně. *Novojičínský deník.cz* [online]. 26. 10. 2010 [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: https://novojicinsky.denik.cz/kultura_region/novojicinska-vytvarnice-vystavuje-v-londyne.html
63. PECHÁČKOVÁ, Alena. Hudbu slyšet nepotřebuji, vnímám vibrace, říká neslyšící tanečnice. *Lidovky.cz* [online]. Praha: MAFRA, 21. 7. 2019 [cit. 2020-03-13]. ISSN 1213-1385. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/lide/hudbu-slyset-nepotrebuji-vnimam-vibrace-rika-neslysic-tanecnice.A190719_220043_lide_ape
64. Remembering Chuck Baird: Artist of Life. In: *National Association of the Deaf* [online]. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: nad.org/2012/02/14/remembering-chuck-baird-artist-of-life
65. ROSSETTI, Roberto a FOLCHI, Anna. Cristoforo de Predis (o Preda). *Storia di Milano* [online]. 2004, 13. 4. 2004 [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: http://www.storiadimilano.it/arte/de_predis.htm
66. SEDLÁČEK, Dušan. Jiří Altmann: Grafika. In: *Galerie Univerzity Pardubice: Univerzitní knihovna* [online]. Pardubice, 2018 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: https://www.upce.cz/sites/default/files/public/topo3071/galerie_-_altmanm_-_pozvanka_109196.pdf

67. SEDLÁČKOVÁ PŮLPÁNOVÁ, Lucie a Ivana HAY TETAUEROVÁ. Czech Deaf Art 3+1. *Facebook* [online]. 2018 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z:
https://www.facebook.com/pg/czech.deaf.art/about/?ref=page_internal
68. SOCHOR, Pavel. Výtvarné umění jinak (1. část): Co je to art brut? *Kulturní noviny* [online]. Brno, 7. 7. 2015, 2015(27) [cit. 2020-03-01]. ISSN 1804- 8897. Dostupné z: <https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelске-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2015/27-2015/disability-art> (a)
69. SOCHOR, Pavel. Výtvarné umění jinak (2. část): Co je to outsider art? *Kulturní noviny* [online]. Brno, 13. 7. 2015, 2015(28) [cit. 2020-03-01]. ISSN 1804- 8897. Dostupné z: <https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelске-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2015/28-2015/55a36ba362197> (b)
70. SOCHOR, Pavel. Výtvarné umění jinak (3. část): Co je to disability art? *Kulturní noviny* [online]. Brno, 20. 07. 2015, (29) [cit. 2020-03-01]. ISSN 1804- 8897. Dostupné z: [https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelске-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2015/29-2015/vytvarne-umeni-jinak-\(3.-cast\)](https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelске-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2015/29-2015/vytvarne-umeni-jinak-(3.-cast)) (c)
71. STEHLÍKOVÁ, Blanka. Vernisáž Jiří Altmann – Tváře. In: *Martin Fryč: Webové stránky milovníka umění mapující současnou uměleckou scénu a výstavy v Praze obecně* [online]. 2017 [cit. 2020-03-21]. Dostupné z:
<http://martinfryc.eu/vystavy/vernissaz-jiri-altmann-tvare/>
72. STUART, R. B. Charles Wildbank: The Language Of Color. In: *Hamptons.com* [online]. 27. 3. 2008 [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://www.hamptons.com/mobile//Around-Town-The-North-Fork/Top-Stories/3312/Charles-Wildbank-The-Language-Of-Color.html#.XrV3C8j7QmJ>
73. Sunshine 2.0: Theater on Tour. *Rochester Institute of Technology* [online]. Rochester, NY [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.rit.edu/ntid/sunshine/>
74. Těžce nedoslýchavé umělkyně. In: *Česká televize: Televizní klub neslyšících* [online]. 16. 9. 2008 [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/208562221800012/> (b)
75. *Wildbank* [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://www.wildbank.com/index.php>
76. XXV. OTEVŘENO. *Evropské centrum pantomimy neslyšících: Otevřeno* [online]. [cit. 2020-02-19]. Dostupné z: <https://www.ecpn.cz/index.php?art=354>
77. Za Michaela Trouсила mluví jeho obrazy. In: *Magazín Elita: Společenský magazín* [online]. 14. 3. 2013 [cit. 2020-03-12]. Dostupné z:
<http://www.magazinelita.cz/clanek/4939-za-michaela-trousila-mluvi-jeho-obrazy/>

78. Zuzana Juřinová: *Portfolio* [online]. [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <http://zuzana-jurinova.cz/>
79. 23. 6. 2005. In: *Česká televize: iVysílání: Televizní klub neslyšících* [online]. 23. 6. 2005 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/205562221800010>
80. 30. 11. 2006. In: *Česká televize: Televizní klub neslyšících* [online]. 30. 11. 2006 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/206562221800013/>

Obrazové zdroje:

- Obr. č. 1: Biggles se vrací. In: *Databáze českého amatérského divadla: Pantomima S.I.* [online]. 2013 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z:
<https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=656>
- Obr. č. 2: ULUS, Yilmaz. In: *Lidovky.cz* [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z:
https://www.lidovky.cz/lide/hudbu-slyset-nepotrebuji-vnimam-vibrace-rika-neslyscitanecnice.A190719_220043_lide_ape/foto/APE7cc7f3_12075632166123_4366337767600808678_o.jpg
- Obr. č. 3: DESEINE, Claude-André. Bust of a Young Lady. In: *MutualArt* [online]. 1785-1795 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: mutualart.com/Artwork/BUST-OF-A-YOUNG-LADY/C25E974119321355
- Obr. č. 4: DI BETTO, Bernardino. Madonna and Child. In: *North Carolina Museum of Art* [online]. 1490–1495 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z:
https://ncartmuseum.org/art/detail/madonna_and_child13
- Obr. č. 5: SHIRREFF, Charles. An officer, in Army uniform. In: *Christie's* [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.christies.com/lotfinder/Lot/charles-shirreff-scottish-b-c-1750-6036874-details.aspx>
- Obr. č. 6: GOYA, Francisco. Witches' Sabbath. In: *Wikipedia: The Free Encyklopedia* [online]. 1797-1798 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z:
[https://en.wikipedia.org/wiki/Witches%27_Sabbath_\(Goya,_1798\)#/media/File:GOYA_-_El_aquelarre_\(Museo_L%C3%A1zaro_Galdiano,_Madrid,_1797-98\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Witches%27_Sabbath_(Goya,_1798)#/media/File:GOYA_-_El_aquelarre_(Museo_L%C3%A1zaro_Galdiano,_Madrid,_1797-98).jpg)
- Obr. č. 7: LAUERMANN, Luděk. In: *Fotogalerie: Luděk Lauer mann* [online]. [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <https://lauer mannludek.webnode.cz/neslyscici/#dsc01455cb1-jpg>
- Obr. č. 8: TICHÁ, Marie. In: *Klub ilustrátorů* [online]. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z:
<http://www.klubilustratoru.cz/cs/ilustratori/ticha-marie>
- Obr. č. 9: KOVAŘÍK, Antonín. Můj životopis. In: *Proces získávání výtvarných zkušeností u Neslyšících výtvarných tvůrců* [online]. [cit. 2020-05-16]. Dostupné na internete:
https://is.muni.cz/th/aqqk1/Novotna_Pavla_Disertacni_prace.pdf

- Obr. č. 10: MOŠ, Pavel. Výstava Malíře Antonína Kovaříka z Broku u Prostějova.
In: *Prostějovský deník.cz* [online]. 24. 9. 2011 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z:
https://prostejovsky.denik.cz/galerie/kovarik_g0911.html?back=452351924-2604-59&photo=5
- Obr. č. 11: ŽAMPACH, Jan. In: *Knižní startér* [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z:
<http://knizni-starter.cz/projekty/25-kapicky-ticha.html>
- Obr. č. 12: ŽAMPACH, Jan. In: *Příloha č.3: Ukázky výtvarných děl Neslyšících autorů.* [online]. [cit. 2020-05-16]. Dostupné na internete:
https://is.muni.cz/th/edlej/Priloha_c.3.pdf
- Obr. č. 13: TRNEČKOVÁ, Zdeňka. In: *Obrazy Trnečkové Zdeňky* [online]. [cit. 2020-04-08].
Dostupné z:
http://www.obrazytrneckova.cz/images/phocagallery/obrazy/thumbs/phoca_thumb_1_obraz2.jpg
- Obr. č. 14: TRNEČKOVÁ, Zdeňka. In: *Obrazy Trnečkové Zdeňky* [online]. [cit. 2020-04-08].
Dostupné z:
http://www.obrazytrneckova.cz/images/phocagallery/fotografie/thumbs/phoca_thumb_1_kamen_f03.jpg
- Obr. č. 15: TRNEČKOVÁ, Zdeňka. In: *Obrazy Trnečkové Zdeňky* [online]. [cit. 2020-04-08].
Dostupné z:
http://www.obrazytrneckova.cz/images/phocagallery/obrazy/thumbs/phoca_thumb_1_obraz10.jpg
- Obr. č. 16: HAY TETAUEROVÁ, Ivana. In: *Idětskýsluch.cz: informační portál* [online]. [cit. 2020-04-09]. Dostupné z:
<https://www.idetskysluch.cz/res/archive/011/001262.jpg?seek=1585259462>
- Obr. č. 17: CINKOVÁ, Marcela. In: *Ateliér Marcela* [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z:
<http://atelier-marcela.wbs.cz/Sklenice/sklenice16.jpg>
- Obr. č. 18: CINKOVÁ, Marcela. In: *Ateliér Marcela* [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z:
<http://atelier-marcela.wbs.cz/Vazy/vaza34.jpg>

- Obr. č. 19: CINKOVÁ, Marcela. In: *Ateliér Marcela* [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <http://www.atelier-marcela.wbs.cz/Obrazy.html>
- Obr. č. 20: ŠTĚPÁNEK, Michal. Moby Dick. In: *Michal Štěpánek: Imaginární realismus* [online]. Praha, 2018, 2012 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://mickbear.wixsite.com/michalstepanek/obrazy?lightbox=dataItem-jd234a6d>
- Obr. č. 21: DLUHOŠOVÁ, Zuzana. Léto. In: *Zuzana Juřinová: Portfolio* [online]. 2011 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: http://zuzana-jurinova.cz/wp-content/gallery/malba_rocni_obdobi/02-L%C3%A9to-akryl.-malba-pl%C3%A1tno-40x60-2011.jpg
- Obr. č. 22: DLUHOŠOVÁ, Zuzana. Afrika trochu jinak. In: *Zuzana Juřinová: Portfolio* [online]. 2009 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: http://zuzana-jurinova.cz/wp-content/gallery/malba_ruzne/Afrika-trochu-jinak-olejomalba-pl%C3%A1tno-25x30cm-2009.JPG
- Obr. č. 23: DLUHOŠOVÁ, Zuzana. Západ slunce. In: *Zuzana Juřinová: Portfolio* [online]. 2012 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: http://zuzana-jurinova.cz/wp-content/gallery/ilustrace_vzpominky/Z%C3%A1pad-slunce-komb.-technika-v%C3%BDkres-A2-2012.jpg
- Obr. č. 24: Boris Masník. In: *Memory of Nations* [online]. [cit. 2020-05-16]. Dostupné na internete: <https://www.memoryofnations.eu/cs/masnikova-olga-1931>
- Obr. č. 25: ALTMANN, Jiří. Severské báje – Královský pohřeb. In: *Jiří Altmann* [online]. 2012, 1990 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <http://altmannjiri.cz/galerie.html?id=400&pg=44>
- Obr. č. 26: ALTMANN, Jiří. Bedřich Smetana. In: *Jiří Altmann* [online]. 2012, 1984 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <http://altmannjiri.cz/galerie.html?id=346&pg=38>
- Obr. č. 27: ALTMANN, Jiří. Bábrlinka Hájková. In: *Jiří Altmann* [online]. 2012, 1981 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <http://altmannjiri.cz/galerie.html?id=322&pg=35>

- Obr. č. 28: ALTMANN, Jiří. Plakát k výstavě v Mladé Boleslavi. In: *Jiří Altmann* [online]. 2012, 1986 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <http://altmannjiri.cz/galerie.html?id=379&pg=42>
- Obr. č. 29: TROUSIL, Michael. In: *Česká televize: iVysílání: Televizní klub neslyšících* [online]. [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/210562221800008/obsah/147834-volny-cas-grafiku>
- Obr. č. 30: TROUSIL, Michael. In: *Facebook* [online]. 2011 [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=707757456047008&set=a.516955581793864&type=3&theater>
- Obr. č. 31: TROUSIL, Michael. In: *Facebook* [online]. 8. 9. 2019 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1389891234500290&set=pb.100004382808202.-2207520000..&type=3&theater>
- Obr.č. 32: LAUERMANN, Luděk. Hřbitovní zeď 2. In: *Fotogalerie: Luděk Lauermann* [online]. [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <https://lauermannludek.webnode.cz/krajina/#hrbitovni-zed-2-jpg>
- Obr. č. 33: LAUERMANN, Luděk. Pole II. In: *Fotogalerie: Luděk Lauermann* [online]. [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <https://lauermannludek.webnode.cz/krajina/#pole-ii-1-jpg>
- Obr. č. 34: ČAPKOVÁ, Gabriela. In: *World webphoto gallery* [online]. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <http://www.wwg.cz/imageDetail.php?leaf-ID=296>
- Obr. č. 35: HYKLOVÁ (POŘÍZKOVÁ), Daniela. In: *DaNiPoRi.CoM* [online]. 29. 10. 2011 [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: <https://www.danipori.com/?/fotogalerie/mix/ostatni/Photo++049.jpg>
- Obr. č. 36: HYKLOVÁ (POŘÍZKOVÁ), Daniela. In: *DaNiPoRi.CoM* [online]. 11. 9. 2016 [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: <https://www.danipori.com/?/fotogalerie/portret/portret2016/033.jpg>

- Obr. č. 37: KAČI, Ondřej. In: Facebook [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z:
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10218866414589592&set=a.1232339086798&type=3&theater>
- Obr. č. 38: KAČI, Ondřej. In: Facebook [online]. 2017 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z:
www.facebook.com/fotografgrafik/photos/a.2216789851901777/2216832045230891/?type=3&theater
- Obr. č. 39: KLEIN, Jaroslav. In: *Jaroslav Klein* [online]. [cit. 2020-04-28]. Dostupné z:
<https://jaroslav-klein-photography.webnode.cz/atelier/#&gid=1&pid=19>
- Obr. č. 40: KLEIN, Jaroslav. In: *Jaroslav Klein* [online]. [cit. 2020-04-28]. Dostupné z:
<https://jaroslav-klein-photography.webnode.cz/sportovni-foto/#&gid=1&pid=6>
- Obr. č. 41: In: *Journal of Art in Society* [online]. 1918 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z:
<http://www.artinsociety.com/the-extraordinary-career-of-granville-redmond-deaf-artist-and-silent-movie-actor1.html>
- Obr. č. 42: REDMOND, Granville. Talk at the Beach. In: *Journal of Art in Society* [online]. 1931 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <http://www.artinsociety.com/the-extraordinary-career-of-granville-redmond-deaf-artist-and-silent-movie-actor1.html>
- Obr. č. 43: REDMOND, Graville. Malibu Coast, Spring. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 1929 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Granville_Redmond_Malibu_Coast_Spring.jpg
- Obr. č. 44: MILLER, Betty G. Celebration. In: *Deaf Art* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://deaf-art.org/profiles/betty-g-miller/>
- Obr. č. 45: MILLER, Betty G. Education Deaf. In: *Deaf Art* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://deaf-art.org/profiles/betty-g-miller/>
- Obr. č. 46: JOHNSTON, Paul. In: *DeafROC: A Website for Deaf Rochesterians* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://deafroc.wordpress.com/2010/03/15/handscapes-cityscapes-mythology-art-gallery-at-ntid/#jp-carousel-3958>

- Obr. č. 47: BAIRD, Chuck. The Five Panels: Deaf Experiences. In: *Gallaudet University* [online]. [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <https://www.youvisit.com/tour/photos/gallaudet/80715?id=1038818&pl=v>
- Obr. č. 48: WONDER, Guy. Forbidden Fingerspelling. In: *Deaf Art* [online]. 2009 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: [https://deaf-art.org/profiles/guy-wonder/#iLightbox\[gallery_image_1\]/3](https://deaf-art.org/profiles/guy-wonder/#iLightbox[gallery_image_1]/3)
- Obr. č. 49: WILHITE, Alex. Good Cell. In: *Alex Wilhite Fine Art* [online]. In: . [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.alexwilhite.com/Artwork-Detail.cfm?ArtistsID=392&NewID=18663>
- Obr. č. 50: WILHITE, Alex. Blue Sea. In: *Alex Wilhite Fine Art* [online]. 2005 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.alexwilhite.com/Artwork-Detail.cfm?ArtistsID=702&NewID=17559>
- Obr. č. 51: SILVER, Ann. Deaf Identity Crayons. In: *Harris Communications* [online]. 1999 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.harriscomm.com/media/catalog/product/cache/1/image/9df78eab33525d08d6e5fb8d27136e95/b/1/b1309>
- Obr. č. 52: SILVER, Ann. Deaf Studies Soup Group. In: *YouTube* [online]. 1992 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=VYj5_YFsncE
- Obr. č. 53: ROURKE, Nancy. Mona Lisa Deaf Revisited. In: *Facebook* [online]. 2019 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/nancyrourke.deafartist/photos/a.250101196810/10156711310951811/?type=3&theater>
- Obr. č. 54: ROURKE, Nancy. A Bouquet for Darlene. In: *Facebook* [online]. 2014 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/nancyrourke.deafartist/photos/a.439934536810/10152131150991811/?type=3&theater>
- Obr. č. 55: ROURKE, Nancy. George Veditz in Maryland. In: *Facebook* [online]. 2018 [cit. 2020-05-09]. Dostupné z:

facebook.com/nancyrourke.deafartist/photos/a.10155367444981811/10155376846366811/?type=3&theater

Obr. č. 56: DUPOR, Susan. Together. In: *Dupor Art* [online]. 2018 [cit. 2020-05-08].

Dostupné z: http://duporart.com/wp-content/uploads/2019/07/Dupor_Triptych2-e1566002161857.jpg

Obr. č. 57: DUPOR, Susan. Family Dog. In: *Deaf Art* [online]. 1991 [cit. 2020-05-08].

Dostupné z: [deaf-art.org/profiles/susan-dupor/#iLightbox\[gallery_image_1\]/4](http://deaf-art.org/profiles/susan-dupor/#iLightbox[gallery_image_1]/4)

Obr. č. 58: In: *Wildbank* [online]. 2013 [cit. 2020-05-08]. Dostupné z:

<https://www.wildbank.com/portrait.php>

Obr. č. 59: WILDBANK, Charles. L-O-V-E. In: *Wildbank* [online]. 2000 [cit. 2020-05-08].

Dostupné z:

<https://www.wildbank.com/gallery.php?gallery=more%20art&slideshow=true&thumb=loveposter>

Obr. č. 60: WILDBANK, Charles. Tropical Fruit II. In: *Wildbank* [online]. 1998 [cit. 2020-05-08]. Dostupné z:

<https://www.wildbank.com/gallery.php?gallery=still%20life&slideshow=true&thumb=tropicalfruit2>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Barbora Valoušková
Katedra:	Ústav speciálně pedagogických studií
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jiří Langer, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Významné sluchově postižené osobnosti v oblasti výtvarného umění
Název v angličtině:	Significant Hearing-impaired Personalities in the Field of Fine Arts
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá výtvarným uměním v prostředí kultury Neslyšících s bližším zaměřením na umělce. Teoreticky zaměřená část uvádí do problematiky sluchového postižení a přibližuje kulturu Neslyšících a druhy jejich umění. Dále popisuje charakteristiky výtvarného projevu sluchově postižených jedinců a shrnuje historický vývoj výtvarného umění Neslyšících. Výzkumná část zkoumá stav současné české umělecké scény, ke které uvádí i stručný popis dění v Americe.
Klíčová slova:	Sluchové postižení, kultura Neslyšících, umění Neslyšících, historie umění Neslyšících, čeští Neslyšící umělci, američtí Neslyšící umělci
Anotace v angličtině:	The masters's thesis deals with fine arts in the environment of the Deaf culture with a closer focus on artists. The theoretically focused part introduces the issue of hearing impairment and the culture of the Deaf and the variety of their art. It also describes the characteristics of the artistic form of hearing-impaired individuals and summarizes the historical development of the Deaf art. The research part examines the state of the actual Czech art scene, to which it also provides a brief description of events in America.
Klíčová slova v angličtině:	Hearing impairment, Deaf Culture, Deaf Art, History of Deaf Art, Czech Deaf Artists, American Deaf Artists
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	90 s.
Jazyk práce:	Český